

**RUSÇA VE TÜRKÇEDE DEYİMLER VE ATASÖZLERİNİN
ANLAMBİLİM VE BİÇİMBİLİM AÇISINDAN DENKLİĞİ**

Dilek GÖKHARMAN

152451009

**Nisan 2019
DENİZLİ**

**RUSÇA VE TÜRKEE DE DEYİMLER VE ATASÖZLERİNİN
ANLAMBİLİM VE BİÇİMBİLİM AÇISINDAN DENKLİĞİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Dil Bilimleri Ve Kültür Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Programı**

Dilek GÖKHARMAN

152451009

Danışman: Prof. Dr. Nurten SARICA

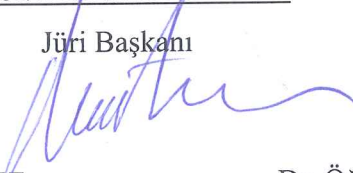
**Nisan 2019
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

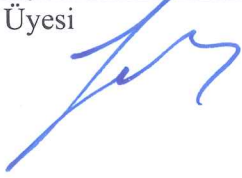
Dil bilimi ve Kültür Araştırmaları Anabilim Dalı, Dil bilimi ve Kültür Araştırmaları Bilim Dalı öğrencisi Dilek GÖKHARMAN tarafından Prof. Dr. Nurten SARICA yönetiminde hazırlanan “RUSÇA VE TÜRKÇEDE DEYİMLER VE ATASÖZLERİNİN ANLAMBİLİM VE BİÇİMBİLİM AÇISINDAN DENKLİĞİ” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 11.04.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nurten SARICA

Jüri Başkanı

Dr. Öğr. Üyesi Funda UZDU YILDIZ
Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Filiz KARAKALE
Jüri Üyesi

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
19/06/2019 tarih ve 26/01... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI
Enstitü Müdürü

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İmza

Öğrenci Adı Soyadı

Dilek GÖKHARMAN

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın tespitinde ve hazırlanışında manevi desteklerini, sabrını, bilgisini ve tecrübelerini benden esirgemeyen değerli hocam Fen Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi Prof. Dr. Nurten SARICA 'ya bana olan inancından ve güveninden ötürü teşekkürü bir borç bilirim. Tezime sonradan destek veren Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Çuvaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dr. Öğr. Üyesi Filiz KARAKALE' ye bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyerek bana ışık olup yol gösterdiği için sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım. Çalışmamın hazırlanışında bana her türlü maddi ve manevi imkanı sağlayan eşim Recep GÖKHARMAN' a, annem Nazire GÖKHARMAN' a sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım. Son olarak aile fertlerimin tümüne ve bana manevi anlamda destek olan tüm arkadaşlarıma ve dostlarıma binlerce teşekkür.

Dilek GÖKHARMAN
Nisan 2019

ÖZET

RUSÇA VE TÜRKÇEDE DEYİMLER VE ATASÖZLERİNİN ANLAMBİLİM VE BİÇİMBİLİM AÇISINDAN DENKLİĞİ

Dilek GÖKHARMAN
Yüksek Lisans Tezi
Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Nurten SARICA

Nisan 2019, 72 Sayfa

Deyimler ve atasözleri bir toplumun kültürünü yansıtan yıllar geçtikçe kalıplaşmış, günlük hayatımızla ilgili durum, olay ve konuları ifade ederler. Dilbilimcilerin yanı sıra halkbilimi araştırmacılarının da ilgisini çeken deyimler ve atasözleri genel olarak toplumun yaşam tarzı, ananeleri, görenekleri, inançları gibi birçok konunun dildeki yansımalarıyla bir fikir ortaya koymaktadır. Deyimler kuşaktan kuşağa geçtikleri için toplumun özelliklerini yansıtır, bu yüzden de halk bilimciler için de deyimlere önem verilmektedir. En az iki kelimedenden oluşan deyimler, iletilmek istenen düşüncüyü daha açık şekilde ifade eder, az sözle çok şey anlatır ve konuşmayı daha etkili kılarlar. Rus dili deyim açısından zengin bir dildir. Kısa ve özlü olan bu sözler, bazen sayfalar dolusu açıklamaya tek başlarına karşılık olabilirler. Atasözleri, halkın ortak düşüncelerini ve tutumlarını gözler önüne seren söz öbekleridir. Bu açıdan bakıldığında atasözleri için bir toplumun aynasıdır demek mümkündür.

Bu tez çalışması birbiriyle akraba olmayan fakat buna rağmen çok eskiden ortak birçok kelimeye sahip olan her iki dilde, yani Türk ve Rus dillerinde çok kullanılan deyimlerin ve atasözlerinin anlambilim ve biçimbilim açısından araştırılmasına dair çalışmadır. 1990lı yıllara kadar Türk halklarının Ruslarla bir arada yaşamasına bağlı olarak her iki dilde de ortak deyimlerin ve atasözlerinin olması kaçınılmazdır.

Bu çalışmada hem Rusça hem Türkçede olan deyimleri ve atasözlerini bulmak, daha önceki yapılan çalışmaları incelemek, Rusçadaki ve Türkçedeki deyim ve atasözlerini karşılaştırmak, Rusçadaki deyimlerin arasından özellikle organlarla ilgili olanlarını seçip incelemek hedeflenmiştir. Bu çalışmada iki yakın ulusun deyim çevirilerinde karşılaşılan problemlere çözüm getirmeye katkıda bulunmak ve bu deyimleri anlamsal olarak incelemek yoluyla aktarımına yardım etmek amaçlanmaktadır.

“Rusça ve Türkçede Deyimler ve Atasözlerinin Anlambilim ve Biçimbilim Açısından Denkliği” adını taşıyan bu çalışmamız giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Çalışmamızın sonucunda yapılan değerlendirmeler ve incelemeler ışığında deyimlerin önemi bir kez daha vurgulanmaya çalışıldı.

Anahtar kelimeler: Türkçe, Rusça, atasözleri, deyimler, denklik, kültür

ABSTRACT

SEMANTICS AND MORPHOLOGY IN TERMS OF RUSSIAN AND TURKISH IDIOMS AND PROVERBS

GÖKHARMAN Dilek
Master Thesis
Pamukkale University
Institute Of Social Sciences
Adviser of Thesis: Prof. Dr. Nurten SARICA

April 2019, 72 Pages

Idioms and proverbs are consisted of cliché expressions which reflect cultures of a society. The words are short and concise, , money alone can sometimes be full of pages to explain. Idioms contain expressions of everyday life. Because of that our lifestyle, traditions, beliefs are reflected in the language of community, many researchers are interested in idioms. They are very significant for linguists and folklorists. Because of they are handing down from generation to generation, they exhibit society's culture. Idioms consist at least of two words, they say many things with few words, they draw attention and make communication more effective. . The words are short and concise, money alone can sometimes be full of pages to explain. Proverbs, serene word phrases are revealing the common thought and attitudes. When this perspective is the mirror of a society is possible to say proverbs.

Russian language has a rich accumulation of idioms. We purposed in this study idioms both in Turkish and in Russian, contribute to the further studies related about organs idioms and show how Russian and Turkish languages are rich in idioms. We analyzed Russian idioms about belief and identified equivalences in Turkish language.

In this study, both Russian and find phrases and proverbs within Turkish, earlier made to examine the study is to compare idioms and proverbs in and the Turkish Russian, aimed to examine select the ones related to particular organs of the statement in Russian. These studies contribute to find solutions to problems in the two nations closer translation of the statement and that statement is intended to help examinethesemantictransferthrough.

This article is about the study of semantics and morphology of idioms and proverbs widely used in Turkish and Russian languages, both of which are unrelated but are still very old. Until 1990, it is inevitable that the Turkish people living together with the Russians have common idioms and proverbs on both sides.

Keywords: Turkish, Russian, Proverbs, Idioms, Equivalence, Culture

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	vii
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ.....	1
Rus Dili ve Kiril Alfabesi.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Anlambilim	4
1.2. Biçimbilim.....	7
1.3. Deyimbilim.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

DEYİMLERİN İNCELENMESİ

2.1. Deyimlerin İncelenmesi.....	11
2.2. Anlambilim Açısından Türkçe Deyimler.....	12
2.3. Biçimbilim Açısından Türkçe Deyimler.....	15
2.4 Rusça Deyimler.....	18
2.5 Rusça Deyimlerin Biçimbilimsel Özellikleri.....	22
2.6.Rusça Deyimlerin Özellikleri.....	31
2.6.1 Rusça Deyimlerin Sınıflandırılması.....	34
2.6.2 Organlarla İlgili Deyimler.....	37
2.6.2.1 Burunla İlgili Deyimler.....	38
2.6.2.2 Kulakla İlgili Deyimler.....	39
2.6.2.3 Yüzle İlgili Deyimler.....	39
2.6.2.4 Başla İlgili Deyimler.....	39
2.6.2.5 Gözle İlgili Deyimler.....	41
2.6.2.6 El İle İlgili Deyimler.....	43
2.6.2.7 Ayakla İlgili Deyimler.....	46
2.6.2.8 Dil İle İlgili Deyimler.....	47
2.6.2.9 Kalp İle İlgili Deyimler.....	47
2.6.2.10 Omuzla İlgili Deyimler.....	48
2.7 Deyimlerin Kullanımında Kültürel Bağlamın Etkisi.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ATASÖZLERİ

3.1. Türkçe Atasözleri.....	53
3.2. Rusça Atasözleri.....	56
3.3 Atasözlerinin Sınıflandırılması.....	63
SONUÇ.....	66
KAYNAKLAR	68
ÖZGEÇMİŞ.....	72

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. Vedat Gültek'in (2004) 'Rusça-Türkçe Sözlük' ünden Kiril Alfabeti alınmıştır, benzer ses örnekleri bize aittir.....	3

SİMGE VE KISALTMALAR

Alm. Almanca
Fr. Fransa
Vb. Ve benzeri
Vs. Vesaire

GİRİŞ

Türkçe ve Rusçada yer alan pek çok deyim ve atasözlerinden bir bölümünün yüzyıllar içinde iki ulusun ortak yaşam ve kültürleri ürünü olduğu gözden kaçmıyor. Bu deyimler ve atasözlerinde her iki ulusun belirli olayları aynı açıdan değerlendirdikleri, yaşam ve düşünce ürünü olan kavramları hemen benzeri sözlerle belirttikleri görülmektedir. Farklılık gösteren deyim ve atasözlerinin ise, her iki ulusun karakteristik yaşamlarını yansıtır nitelikte olduğu da sonucuna varılmaktadır.

Prof. Dr. Leyla Uzun(1988) her dilin söz varlığı içinde deyim, atasözü, kalıp söz ve kalıplaşmış söz gibi birden çok göstergenin birlikte kullanıldığı yerler vardır, özellikle son yıllarda birlikte kullanılma zorunluluğu gösteren söz konusu yapıların nitelikleri iletişim açısından değerleri ve oluşma şekilleri ayrıntılı incelenmektedir.

Deyimler o dili konuşan toplumun anlatımında benzetmeye, nükteye olan eğilimini ortaya koyan önemli öğelerdir, zaman içerisinde değişime uğramadan yaşamaktadırlar ve ait oldukları toplumla birlikte yaşarlar. Deyimleri önce kişiler oluşturur; halk tarafından duyulur, benimsenir ve ezberlenir. Böylece deyimler için belirli halkın yaşayış biçimini, felsefesini ifade ettikleri söylenebilir. Kısa sözle çok mana verir ve akılda kolay kalır, insan hayatındaki çeşitli olayları özlü şekilde anlatır ve Türk toplumunun hayatında eski zamanlardan beri yaşamaktadır, deyimlerin bir milletin tarihi, bir kültür hazinesi olduğu söylenebilir. Bu özelliği ile çok eski dönemlerde birlikte yaşamış olan toplumların ortak kültür hazinelerini ortaya çıkarmaktadır. Türkçe ve Rusça deyimler içerisinde özellikle organ adlarıyla ilgili olanlar hem şekil hem anlam yönünden benzerlik göstermektedirler. Organlarla ilgili 117 adet deyim tespit edildi. Bu kültür ortaklığının sayesinde sözcüksel bağların aydınlatılması amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Aksoy (1988) Atasözleri Divanü Lügat-it-Türk'te Arapça mesel ve Türkçe sav kavramları ile adlandırılır. Klasik edebiyatımızda atasözleri için mesel ve darbimesel kavramları kullanılmıştır. Bugün ise atasözü ve atalarsözü kavramları tercih edilmektedir.

Atasözleri, halkın ortak kanılarını ve tutumlarını gözler önüne seren söz öbekleridir. Bu açıdan bakıldığında atasözleri için bir toplumun aynasıdır demek mümkündür.

“Rusça ve Türkçe de Deyimlerin ve Atasözlerinin Anlambilim ve Biçimbilim Açısından Denkliği” adını taşıyan tez çalışmamız esnasında karşılaştırmalı inceleme

metodu ve eşzamanlı karşılaştırma metotları kullanılmıştır. Böylelikle Rusça ve Türkçe-deki deyimlerin ortak özellikleri ve farklılıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Rusçadaki deyimleri incelerken Rus dilbilimcilerinin çalışmaları ile kuramsal çalışmaları göz önünde bulunduruldu. Özellikle deyimlerin sınıflandırması konusunda V.Vinogradov, V.A. Maslova ile birlikte İ. S. Trusava, A.K. Birih'in fikirlerini Rusça ve Türkçe deyimlerine uyarlandı.

Yabancı kaynaklı eserlerin kullanımı esnasında en çok karşılaştığımız mesele terim meselesidir. Terimler için S.İ. Ojegov'un "Tolkovıy Slovar Russkogo Yazıkı", Türk Dil Kurumu'nun "Türkçe Sözlüğü" gibi sözlükler kullanılmıştır.

Bu tezde amaç her iki dildeki deyimleri ve atasözlerini değil, hem Rus hem de Türkçedeki benzer deyimlerle ilgili teorik altyapıyı hazırlamak, deyimleri sınıflandırmak ve anlam özellikleri açısından değerlendirmektir.

Rus Dili Ve Kiril Alfabeti

Rusça Hint-Avrupa Dilinin Avrupa kolunun Slav dilleri grubuna girer.

Slav halkları tarafından kullanılan, genellikle Slav dillerini yazmak için kullanılan bir alfabedir. Metodiy ve Kiril kardeşler tarafından 9. yüzyılda meydana getirilmiştir. Bugün Ukrayna, Moldovya, Beyaz Rusya, Kazakistan, Rusya, Bulgaristan, Tacikistan, Kırgızistan, Makedonya, Moğolistan ve Sırbistanda kullanılmaktadır. Orta Çağ Yunan alfabesinin temelinde geliştirilerek, bir takım Slav sesleri de eklenmiştir.

Kiril alfabesi uzun yıllar kullanılmıştır, fakat çok geliştirilmemiştir. Rusyada çarlık döneminde alfabe önem kazanmış ve iyileştirilmiştir. 18. yüzyılda Büyük Peter tarafından alfabedeki Yunan harfleri çıkartılmıştır. Böylece alfabe daha kolay ve basit bir alfabe haline gelmiştir. Değişiklikler sonrası alfabe şimdiki halini almıştır. Kiril alfabesi 33 harften oluşmaktadır. Bu harflerden iki tanesi sadece tonlama olarak kullanılmaktadır. 10 ünlü, 21 ünsüz harften oluşmaktadır. Bulgarca, Ukraynaca, Beyaz Rusça, Rusça ve Makedonca gibi pek çok Slav dili Kazakistan, Moğolistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Yakutistan gibi ülkelerde kullanılan farklı diller Kiril alfabesiyle yazılmaktadır.

Sonuç olarak dünyanın en çok kullandığı dillerden biri olan rusça ve alfabesi Kiril alfabesi farklı şekillerde ve kullanıldığı dillerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde getirilmiştir. Slav halkları içinde Müslüman vatandaşlara sahip olan bazı ülkeler kullanmakta oldukları Kiril alfabesini bırakarak Latin alfabesine geçmektedirler. Aşağıda Kiril alfabesinin içerdiği sesler okunuşları ve örnek sözcükler içeren tablo yer almaktadır.

Tablo 1. Kiril Alfabeti
Vedat Gültek'in (2004) 'Rusça-Türkçe Sözlük' ünden Kiril Alfabeti alınmıştır, benzer ses örnekleri bize aittir.

Kiril alfabeti	Türkçe ses	Benzer sesler
А а	A	Arsa
Б б	B	Bahçe
В в	V	Vadi
Г г	G	Gaz
Д д	D	Dere
Е е	Ye, E	Yer
Ё ё	Yo	Yol
Ж ж	J	Jargon
З з	Z	Zeytin
И и	İ	İstasyon
Й й	Y	Ay
К к	K	Kaset
Л л	L	Leylak
М м	M	Martı
Н н	N	Nane
О о	O	Ordu
П п	P	Patik
Р р	R	Resim
С с	S	Susam
Т т	T	Tatil
У у	U	Un
Ф ф	F	Fare
Х х	H	Halı
Ц ц	Ts	Yatsı
Ч ч	Ç	Çarşı
Ш ш	Ş	Şapka
Щ щ	Şç	Hoşçakal
Ъ	Sertleştirme işareti	-
Ы	I	Ilık
Ь	Yumuşatma işareti	Kemal'
Э э	É	Esir
Ю ю	Yu	Yulaf
Я я	Ya	Yasa

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1 Anlambilim

Elif Arıca Akkök (2015) Bilişsel dilbilim, dilin ve zihnin çalışması sürecinde anlamın rolünü, kavramsal süreçleri, beden deneyimlerini ve bunların birbirleriyle nasıl kesiştiklerini araştıran dil bilim alanıdır. Bilişsel dilbilimin temel dayanak noktası dilin kavramlaştırma ve düşünce örüntülerini yansıttığı görüşüdür. (Evans&Green 2006) Son yıllarda bilişsel bakış açısıyla dil öğretimine yönelik çalışmalar hız kazanmış, dil öğretiminde ve özellikle söz varlığı geliştirmede bilişsel dilbilim ilke ve kuramlarından çokça yararlanılmaya başlanmıştır. (Holmes, 2004; Boers & Lindstromberg 2008; Robinson & Ellis, 2008; Littlemore, 2009)

Elif Arıca Akkök (2015) son yıllarda Avrupa Konseyince kabul edilen Avrupa Ortak Ölçütleriyle yabancı bir dilde yetkin olabilmek için, o dilin biçimsel özellikleri kadar kullanım özelliklerine ilişkin de bilgi sahibi olmanın gereği vurgulanmıştır. Bir dili öğrenmek, o dilin ve o dili konuşan ulusun, toplumsal ve kültürel özelliklerine yönelik de bilgi sahibi olmayı gerektirmektedir. Söz konusu özellikler dillerin sözvarlığına oldukça belirgin bir biçimde yansımaktadır

Anlambilim sözcüğü İngilizce Semantics, Yunanca Semantio sözcükleriyle ifade edilir. Araştırmacı Veysel Kılıç'a göre, anlambilim, iletişimin dil ile incelenmesidir. Felsefecilere göre anlambilim dilin sözcükleri, kişiler, şeyler, nesnelere, sözcüklerin gönderme yaptığı evrendeki olaylar gibi dilsel anlatımlar arasındaki ilişkiyi inceler. Dilbilimcilere göre anlambilim, dilde anlamın nasıl yapılandırılmış olduğunu, farklı anlam türlerini konu edinir. Anlambilim bir taraftan da toplum ruhbiliminin bir bileşenidir. Anlambilimin çalışma alanı, anlam, gösterge kullanıcılarının toplumsal yönden verilen cevaplarınca belirlenen bir göstergeler dizgesince düzenlenen, bir iletişim birimidir. (Kılıç 2009:17)

Kılıç'a göre, anlambilim çalışmalarını diller arasındaki benzerliklerini bulgulara yönünde artırmıştır. Anlambilimsel çalışmalar, çoğunlukla, anlamın doğasını özenli ve mantıklı bir biçimde bulgulara, olabildiğince dilsel örnekler kullanarak kavramsal çözümler üzerinde durmaktadır. Anlambilim aynı zamanda yalnızca cümleler değil, cümle olmayan dilsel birimleri de anlam açısından inceler. (Kılıç 2009: 18)

Vardar'ın kitabında, dilbilimin kurucusu Saussure göre, dil bir göstergeler dizgesidir. Anlam ve gösterilen yani ses imgesi ile kavramın birleşimiyle insanlar, olay ve bunların arasındaki ilişkiden oluşur. İnsanların nasıl iletişim kurduklarını incelemek, anlambilimin görevidir. İletişimi de en basit şekliyle iletisi olan her şey biçiminde tanımlayabiliriz. Bunların en etkilisi kuşkusuz dil aracılığı ile yapılanıdır. Çok geniş olan iletişim bağlamında, insanların mana yüklü göstergeler aracılığı gerçekleştirdikleri dilsel anlamın önemi çok farklıdır. Buradan hareketle anlambilim “Dili anlam yönünden ele alan, gösterenin gösterilen bölümünü ya da içeriği eşsüremlî ve artsüremlî açılardan inceleyen dilbilim dalı”

Bir dilin dilbilgisine göre oluşturulmuş cümleleri anlambilimin alanına girer. 1960'lı yıllara kadar anlambilim dilbilgisinin içinde bir bölüm olarak görülüyordu. Çağdaş'a göre Eski Hintte, Brahman okullarında ilk öğretilmesi gerekenin dilbilgisi olduğu söylenmektedir. (Çağdaş, 1974:78).

Eski Yunan düşünür ve dilbilimcileri yüzyıllar boyunca sözcükle nesne arasındaki alakayı tartışmışlardı. Bunlardan bir bölümü physei (eski Yunancada doğa yasaları) adı verilen, yani sözcüğün temelde kendiliginden, gösterdiği nesneyi anlatma yeteneği bulunduğu görüşünü benimseyenler, öteki ise sözcüklere ad verme, yapay bir özellik taşıdığını savunan, sözcük-nesne ilişkisine inanmayan bilginlerdi. Kronasser'e göre, bir sözcük birçok manaya sahiptir ve sözcükle nesne arasındaki ilişki doğaldır. (Kronasser, 1952:26). Adların kökenine bakılırsa; İsa'dan önce I. yüzyılda yaşamış Latin dilbilgisi yazarı Varro, yine doğalcı yaklaşan bir görüş izlemiş, adların kökenini temeli olmayan birtakım düşüncelerle açıklamaya, yorumlamaya yönelmişti. Örneğin Mars gezegeninin (birçok dilde bizim Mart ayı gibi, ay adının temelidir) adı erkekler' anlamına gelen bir sözcükle (Mares- Roma mitolojisinde savaş tanrısı) açıklanıyor, bunun sebebi olarak da savaşta erkekleri yönlendirmesine bağlanıyordu (Perek, 1961:70).

Anlambilimin dilbilimde yeni bir alan olması Alman dilbilimci K. Reisig'in çalışmasıyla gerçekleşmiştir. Aksan 2006'a göre, “Latin Dilbilimi Üzerine Dersler” adlı 1826-27 yıllarında hazırlanan, ancak 1839'da basılan kitabında (Vorlesungen über lateinische Sprachwissenschaft) yazar, dilbilgisi içinde Semasiologie adlı bir dal belirlemiştir. Ancak doğrudan doğruya bu Semasiologie'nin konularına eğilip geniş kapsamlı bir yapıt hazırlayan ve ona ayrı bir alan niteliği kazandıran, Fransız dilcisi M. Breal'dir. 1897'de basılan Essai de Semantique adlı yapıtı dilin düşünceyle ilgili konuların, sözcüklerin manalarının oluşmasını, sözdiziminin oluşumunu inceliyor,

retorikten beri üzerinde durulan birtakım olay ve kavramları betimliyordu.

Aksan'a göre, Anlambilimin tarihçesi üzerinde duran Tambacez onu üç dönemde inceler:

1. Gelişme dönemi (1883- 1931). Sözcüklerin tarihi, dildeki manalarının gelişmesi, anlambilime uygun yasaların konması gibi konularla uğraşan, Breal, Trier... gibi bilginlerin dönemi.

2. Karma dönem (1931- 1936) Sözcüklerin tarihi ve sözcüklerin kuruluşu gibi konuların ele alındığı, Ullman, Guiraud gibi araştırmacıların dönemi.

3. Dilsel modeller dönemi (1963' ten bu yana). Chomsky, Katz-Fodor gibi bilginlerin temsil ettiği ve sözcük anlambiliminden cümle anlambilimine geçişin ağırlık kazandığı dönem (Aksan, 2006:19)

Aksan (2006) anlambilim araştırma alanı olarak doğrudan doğruya manaya yönelir. Kimi araştırmacılar “anlam yok, kullanım vardır.” savını ileri sürerler. **Ogden** ve **Richards'ın** 1923'de yayımlanan yapıtında anlamı şöyle verirler. “Bir sözlükte, bir sözcüğe eklenen öteki sözcükler”, “Bir nesnenin bir dizge içindeki yeri”, “Bir nesnenin duygu değeri” , “ Bir nesnenin, gelecekteki deneyimlerimiz içindeki pratik sonuçları”, bir simgeyi kullananın gerçekte belirttiği şey”...

Amerikan dilbilim Okulu'nun temsilcilerinden **Bloomfield** kimi terimlerin anlamını açıkça ve kesinlikle ortaya koyabilme olanağına sahip bulunduğu dikkati çekiyordu. Örneğin kimya alanındaki kimi terimler gibi tuz sözcüğünün kesin manası bellidir. Fakat sevgi ve nefret sözcüklerinin tanımı için kesin yol yoktur. **Firth**, dildeki bir ögenin anlamını, onun öteki birimlerle kurduğu ilişkilerle belirlemekte, birlikte kullanıldığı, bağdaştırıldığı öteki öğelerle çerçeveler. Örneğin el sözcüğü, el emeği, el değirmeni, elden çıkarmak, elde etmek anlam örgüsüne sahiptir. (Aksan 2006:47-48)

Aksan (2006) anlam kavramını kabul etmeyen araştırmacılar da vardır. **Wittgenstein** “sözcüğün anlamının, onun dil içindeki kullanılışı”, **Guiraud** “sözcüklerin anlamları yoktur; kullanımları vardır.” Rus dilcisi **Zvegintsev** “bir sözcüğün birkaç anlamı olmaz; ama onun sözlük anlamı ‘sözcüksel ve anlamsal değışkeleri’ denilen birkaç olası birleşmeden kurulmuş, olabilir” görüşündedir.

Bir başka dilbilimciye göre “konuşmada ya da söylemde bize iletiildiği biçimiyle anlam, sözcüğün aynı bağlamdaki diğer sözcüklerle kurduğu ilişkilere bağlıdır. Her sözcüğün anlamı, bu bağıntıların tümüyle tanımlanır; taşıdığı varsayılan bir imgeyle değil. **Doğan Aksan**'a göre anlam terimi ve kavramı, dildeki birimlere bağlı olarak kullanılabilir.

Aksan (2006) örneğin Türkçeyi ana dili olarak konuşan ya da bilen kimseye balık denecek olsa, o kimsenin zihninde suda yaşayan, kuyruğu, yüzgeçleriyle belli bir biçimi olan bir canlı belirecektir. Balık biçiminde söylenen bu simge ister söz biçiminde aktarılsın, ister yazıya dökülsün, doğadaki bir varlığın karşılığı, daha doğrusu, çeşitli türleri bulunan, yüzen birtakım varlıkların ortak niteliklerine dayanan, dile özgü bir soyutlamayla yansıtılan bir kavramdır, biz buna anlam diyebiliriz.

1.2 Biçimbilim

Biçimbilim bir dilin kelime yapılarını, türetme şekillerini, çekim biçimlerini inceleyen dilbilim koludur. Her kelimenin bir ses yapısı ve bir de biçimi vardır

Biçimbilim, bir dilin en küçük biçim (forme) ve anlam (sens) birimleri olan biçim birimlerini (morphèmes) inceleyen bir bilim dalıdır. Belirli bir süre içinde bir dilin sonlu sayıda biçim birimi bulunur. Bu biçim birimler, cümlenin yapı taşlarını oluşturur.

Biçim birimler, hem bir şekil hem bir anlam birimi olduklarına göre onları iki yönden incelemek zorunludur: Önce biçimlerine ve fonksiyonlarına göre biçim birimlerin nasıl bölümlere ayrıldığını incelemek gerekir. Sonra da bir dilin biçim birimlerinin gerçeği, olguları ifade etmek için nasıl oluştuğunu incelemek gerekmektedir. Biçim birimler, karşıt oluşlarıyla (opposition) olağanüstü zihnî bir mimarî kurabilen ve böylece gerçekliği ifade etmemizi sağlayan çok soyut unsurlardır. Ancak biz onları bu karmaşıklığını hissetmeden kullanırız. Geleneksel dilbilgisinde kelime türleri (parties du discours) anlama göre (isim, sıfat, fiil... şeklinde) bölümlere ayrılır. Morfoloji biliminde morfemler, anlam (sens), biçim (forme) ve dağılım (distribution) ölçütlerine göre değerlendirilir.

(<https://www.turkcebilgi.org/sozluk/dilbilimi-terimleri/bicim-bilimi-morphologie-11348.html>)

Eryiğit, Adalı ve Oflazer'a göre, Türkçe Ural-Altay Dil Ailesinin Altay koluna bağlı, bitişken bir dildir. Sözcüklerin sonlarına ekler getirilerek yeni sözcük türetme veya çekimleme yapılır. Sözcük dizilişi itibariyle Özne-Nesne-Yüklem veya Nesne-Özne-Yüklem kalıplarına uymasına rağmen, sözcükler tümce içerisinde vurgulanmak istenen öğeye göre yer değiştirebilir. Bozşahin (2002), çalışmasında Türkçede, tümcede öğelerin serbestçe yer değiştirmesini detaylı olarak incelemiştir. Vurgulanmak istenen öge, tümcedeki yüklem görevindeki sözcük veya sözcük kümesinden önce gelir.

Türkçede sözcüklerin sonuna eklenen ekler büyük ünlü uyumu, küçük ünlü uyumu, ünsüz yumuşaması, ünsüz sertleşmesi gibi kurallar çerçevesinde eklenir. “okulumuzdaki” sözcüğüne eklenen ekler ses uyumuna göre farklı sözcüklerde farklı şekillerde karşımıza çıkabilir. Sözcüklerin kökü genellikle değişmez. Ekler sözcüğe eklenirken ses düşmesi veya ses türemesi olabilir.

- okul
- – umuz (-ımız, -imiz, -umuz, -ümüz)
- – da (-da, -de, -ta, -te)
- ki

Eryiğit ve Oflazer’a göre, Türkçe sözcükler çekim ekleri ile çekimlenebilirken, yapım ekleri ile farklı manaya sahip olan sözcüklere dönüşebilirler. Türetim sınırları arasında kalan morfem dizisine Çekim Grubu (ÇG) denir. Her ÇG, içindeki sözcük bölümüne ilişkin biçimbilimsel bilgiyi bulundurur.

1.3 Deyimbilim

Bilim adamlarının eskiden beri ilgisini çeken deyimler, önceden dilbilimin farklı alanlarında (anlatım bilimi, sözcükbilim, sözdizimi) incelenmiştir. Bu çalışmalarda deyimler bağımsız olarak kullanılmamıştır, fakat kullanılan terminoloji deyimbilimin temelini atmıştır. Özellikle İsveçli dilbilimci Bally tarafından yapılan çalışma deyimbilimin gelişmesine yardımcı olmuştur. Dilbilimin bir dalı olarak ise ünlü Rus Dilbilimci Vinogradov tarafından deyimler sınıflandırılarak deyimbilimin temeli belirlenmiştir. Bu temel birçok dilde kabul edilmiştir. 1960-1980’li yıllarda Vinogradov’un görüşleri daha da araştırılmıştır. (Uluoğlu, 2011)

Türk Dünyası, Dil ve Edebiyat Dergisi 2017’e göre Türkoloji’de 50’li yıllardan sonra deyimlerin dil bilimi içerisinde ayrı bir disiplin olarak kabul edilmesine yönelik çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Çünkü deyimler, gerek kalıplaşmış kelime grupları hâlinde kullanılmaları gerekse sabit yapıları karakter taşımaları sebebiyle anlam bütünlüğüne sahip olmaları dolayısıyla dil biliminin ayrı bir kolunu oluşturur. İlk dönemlerde her halkın, her lehçenin kendi edebî dilindeki deyimlerin temelini araştırma ve gruplandırma amacı vardı. Dil bilimcilerin çeşitli yıllarda yayımlamış olduğu eserler bunun bir göstergesidir. Kazak dil bilimci Kenesbayev sonrası her lehçede bu tür çalışmalar yapılmaya başlanır. Türkiye Türkçesindeki idiomaları Dolganov (Dolganov, A. Puti razvitiya idiomatiki v sovremennom turetskom yazıke. Moskva, 1952), Özbek

Türkçesi deyimlerinin meseleleri Rahmatullaev (Rahmatullaev, Ş. Osnovnie grammatičeskie osobennosti obraznih glagol'nih frazeologičeskikh edinitov sovremennogo uzbekskogo yazıka. Taşkent, 1952), Uygur Türkçesindeki deyimleri Sayfullin (Sayfullin, Ç. Ustoyçivie slovosocetaniya v sovremennom uygurskom yazıke. Leningrad, 1953), Japarbekova'lar (Japarbekova, S. Uygur tili frazeologiyasinin izahlik lugiti. Almatı, 1993), Tatar Türkçesindeki deyimler Ahatov (Ahatov, G. Frazeologičeskie vrajeniya v tatarskom yazıke. Kazan, 1954), Ahunziyanov'lar (Ahunziyanov, İ. İdiomı. Kazan, 1974), Azerbaycan Türkçesindeki deyimleri Bayramov (Bayramov, A. Ustoyçivie slovosocetaniya v azerbaydjanskom yazıke. Leningrad, 1959), Türkiye Türkçesindeki fiil yapımlı sabit kelime grupları Yusipova (Yusipova, R. R. Ustoiçivie glagol'nie soçetaniya v turetskom yazıke (Kand. dissertatsiya). Moskva, 1962), Türkmen Türkçesindeki idiomalar Babaev (Babev, K. İdiomı v turkmenskome yazıke. Aşhabat, 1963.), Açilova'lar (Açilova, G. Turkmenskaya frazeologiya. Samarkand, 1977), Kırgız Türkçesindeki idiomalar Osmanova (Osmanova, C. İdiomı v kirgizskom yazıke. Frunze, 1969), Kumuk Türkçesindeki deyimler Daibova (Daibova, K. Frazeologiya kumıkskogo yazıka. Moskva, 1973), Karaçay-Balkar Türkçesindeki deyimler Jaraşueva (Jaraşueva, Z. Voprosı frazeologii sovremennogo karaçaevo-balkarskogo yazıka. Baku, 1973.), Başkurt Türkçesindeki deyimler Uraksin (Uraksin, Z. Frazeologiya başkirskogo yazıka. Moskva, 1976), Kazak Türkçesindeki deyimlerin varyantlılığı Smağulova (Smağulova, G., Frazeologizmderdiñ varianttılığı. Almatı, 1996), genel olarak Türkiye Türkçesindeki deyimler hakkında kapsamlı olarak Aksoy (Aksoy, Ö. A. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü. Deyimler Sözlüğü. Ankara, 1971), Yakut Türkçesindeki deyimler Nelunov (Nelunov, A. Glagol'naya frazeologiya yakutskogo yazıka. Abakan 1979), Çuvaş Türkçesindeki deyimler Çernov (Çernov, M. Frazeologiya sovremennogo çuvaşskogo yazıka. Çeboksarı, 1985), Tatar Türkçesindeki deyimler sözlüğü İsenbet (İsenbet, N. Tatar telenen frazeologik süzlege. Kazan, 1989) vs. bilim adamları tarafından araştırılmıştır.

Avrupa'da Deyimbilim Çalışmalarına bakılırsa; 20. yy. 'ın başında Avrupa'da deyimbilimin gelişmesinde önemli rol oynayan çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan biri 1909 yılında İngiltere'de çıkan, Jennifer Seidl ve W. Mc. Mordie tarafından hazırlanan English Idioms and how to use them (İngilizce Deyimler ve Onların Kullanımı) adlı sözlüktür. Bu sözlüğün önsözünde idiom teriminin bilimsel tanımı verilmektedir: "İdiom nedir? İdiomun, kendisini oluşturan sözcüklerle birlikte ele alındığında, her birinin ayrı ayrı ifade ettiği anlamdan farklı olarak bu sözcük gurubunun tek bir anlam

oluşturduğunu söyleyebiliriz". (Jennifer 1983:4)

20. yy.'ın başlarında deyimler üzerine yapılan araştırmalar arasında, ünlü İsviçreli dilbilimci Bally'nin 1905 ve 1909 yıllarında yayımlanan **Précis de stylistique** ve **Traité de stylistique française** adlı çalışmaları özel bir yere sahiptir. Deyimler, Sözcükbilimin ayrı bir dalı olarak ilk kez Bally tarafından ele alınmıştır. Avrupa'da deyim incelemeleri, ilk olarak sözcükbilim(lexicologie) araştırmaları ile meydana gelmiş olmakla birlikte, ikinci olarak tanınmış Fransız kökenli İsviçreli dilbilimci Bally'nin çalışmaları da etkili olmuştur. Bally, dilbiliminde ilk olarak *phraseologie(anlatım)* terimini kullanan bilim adamıdır. (Bally. 2001:58)

İKİNCİ BÖLÜM

DEYİMLERİN İNCELENMESİ

2.1 İnceleme Yöntemi

Leyla Subaşı Uzun'a göre, her dilin sözcük varlığı içinde atasözü (proverb), deyim (idiom), kalıp söz ve kalıplaşmış söz gibi birden çok göstergenin birarada kullanıldığı yapılar bulunmaktadır. Türkçedeki karnı zil çalmak 'acıkmak', İngilizcedeki to be a closed book ("kapalı kitap olmak") 'içine kapalı olmak', Almandaki Kohldampf schieben ("lahana buhan çıkarmak") 'açlık, aç olmak' gibi örnekler uzun süre incelenmemiş olmalarına karşın, özellikle son yıllarda birlikte kullanılma zorunluluğu gösteren söz konusu yapıların nitelikleri, bildirişme (communication) işlemi açısından değerleri ve oluşma biçimleri ayrıntılı araştırmalarla incelenmektedir. Ele alınan yapıların birer dil ögesi olması nedeniyle bu konudaki çalışmalar dilbilimin alanı içinde düşünülmektedir. Dildeki bütün kalıplaşmış yapıların, dilbilimsel bir yaklaşımla oluşumları ve özellikleri açısından incelenmesi önceleri Fransızca "paremiologie", Almanca "parömiologie" olarak adlandırılan alanın çalışmaları içinde yer almıştır. Günümüzde ise bu terim, sadece atasözlerinin ele alınıp incelendiği alanın adıdır. Bugün, deyim olarak adlandırılan kalıplaşmış yapıların incelendiği dilbilim alanı için iki ayrı terimle karşılaşılmaktadır: İngilizce "idiomatics" ve Almanca "Phraseologie", Fransızca "phraseologie".

Levent Doğan'a göre dillerin söz varlığında temel kelimeler önemli bir yer tutarlar. Bu kelimeler, gösterdiği nitelikler dolayısıyla dil akrabalıkları, dil ayrışması, dil öğretimi, dil tarihi ve dilbilgisi gibi dil incelemelerinde ilk olarak başvuru kelime kategorisini oluştururlar. Dilbilimciler tarafından dillerin söz varlığında sayı adları, hayvan adları, organ adları gibi adbilimi verileri temel kelimeler olarak kabul edilmektedirler. Biz bu yazımızda Türk ve Rus söz varlığında kullanılan organ adlarını inceleyeceğiz.

Levent Doğan'a göre, temel sözcükler, diğer sözcüklere göre zihinde anlam olarak daha kuvvetli yer tutarlar. Örnek olarak, göz kelimesinin zihinde belirmesi kablo kelimesine kıyasla daha kuvvetlidir. Temel kelimeler insan hayatında önemli olan varlık, kavram, iş ya da oluşları karşıladığı için diğer kelimelere oranla anlam gücünün fazla olması da doğaldır.

Deyimler ülkelerin diline, sosyal yapılarına göre farklılık göstermektedir. Her biri aynı şeyi ifade etseler de bunu farklı kelimelerle anlatmaktadırlar. Çünkü her milletin yaşantısı, hayat tarzı farklıdır, bunu da sözcüklerle ifade ederler. Deneyimler

sonucu elde edilen deyimler her dilde olduğu gibi Rusçada da yoğun olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle organlarla ilgili kavramları insan hayatında önemli olgular oldukları ve toplum hayatında önemli bir yere sahip olduğu için deyimler içerisinde bu konuyu ele almayı uygun bulduk.

Atasözleri, genellikle, uzun zamanların tecrübeleri sonucu ulaşılan doğruların veciz ifadesidir; oysa deyimler, genellikle bir öyküye, bir efsane veya vakaya dayanır. Bazı kişilerle ilgili anılar ve hikâyeler, tarihten alınmış olaylar, vs. deyimlerin ortaya çıkış nedenleri arasında ön sıraları paylaşırlar.

Rusça deyimler ve Türkçe deyimler, Rusçada organ adlarıyla ilgili deyimlerin Türkçesi, Rusça ve Türkçe arasındaki sözcüksel bağları ortaya konulmuştur. Türkçede ve Rusçadaki deyimler karşılaştırılırken mecaz anlamda ve gerçek anlamlarında kullanılan deyimlere yer verilmiştir. Türkçede ve Rusçada aynı anlamda kullanılan deyimlere yer verilmiştir. Bu çalışmada tarama yöntemiyle rusça kaynaklardan yararlanılmıştır. Elde edilen örnekler dağılımsal yöntemle ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Deyim ve atasözleri önce Kiril alfabesiyle yazılıp, altına Rusça okunuşu, Türkçe çevirisi ve en son Türkçe karşılığı yazılmıştır.

2.2 Anlambilim Açısından Türkçe Deyimler

Deyimlerde çoğunlukla organ adları içeren deyimlerin seçilmesinin nedeni her iki dilde de organ adı içeren deyimlerin daha sık kullanımı ve daha fazla sayıda olmasıdır.

Yukarda da değindiğimiz gibi yorumla XIX. yüzyılda anlambilimin ilk temelleri atılmıştır. 1826-27 yıllarında “Latin Dilbilimi Üzerine Dersler”adlı kitabını hazırlarken Alman dilcisi K. Reiseg anlama ilişkin sorun ve konulara Semasiologie başlığı altında geniş yer vermiştir. Ancak onun attığı temeller 70 yıl sonra, Fransa’da M. Breal tarafından sağlamlaştırılarak Fr. Semantique terimiyle dilbilimde yeni bir çalışma alanının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Eski Yunan’dan Breal’e kadar, hatta ondan uzun süre sonra bile anlamla ilgili konular artzamanlı yöntemle ele alınmış ve en çok, anlam değişimleri üzerinde durulmuştur. Breal, “ Essai de semantique” adlı kitabında (1897) anlam konusunu geniş bir çerçevede içinde ele alıyor, onun biçimle ilgisi, anlamların oluşumu, sözdizimiyle olan bağlantısı, eşanlamlılık, anlam değişimleri gibi sorunlara geniş yer veriyordu.(Aksan, 2006:18)

Birçok dilbilimci, dillerin temel özelliklerinedeniyle çokanlamlılığın oluşmasına sebep olan etkenlerin başında anlam olayı gelmektedir ve aktarmalara başvurulmuştur. Aşağıdaki bahsedeceğimiz değişik türleri bulunan aktarmalarda, benzetmelerde olduğu gibi, anlatılmak istenen kavram, onunla bir yönden ilişkisi, benzerliği, yakınlığı olan başka bir kavramla anlatılmaya çalışılır; böylece bir gösterge yeni bir mana kazanır.

Eski retorik çalışmalarından beri güçlü, etkileyici anlatımı sağlayan söz sanatları arasında yer alan aktarmalar, aynı zamanda anlam değişmelerine yol açmaları sebebiyle dilciler, düşünürler ve yazın uzmanları tarafından o çerçeve içinde incelenmiş. Reisig'den, Breal'den başlayarak anlambilimcilerin üzerinde durdukları konu olmuştur.(Aksan, 2006:62)

İ.Ö. IV. yüzyılda, deyim aktarmalarının türleri üzerinde yoğunlaşarak örnekler veren Aristoteles, Poetica'sında, Empedokles'te geçen ve yaşlılığı niteleyen yaşamın akşamı aktarmasından da söz ediyordu.(Aristoteles, 1976:60ss) Yüzyılımızın ortalarına doğru ünlü dil ruhbilimcisi Kainz deyim aktarmalarının dil yaşamının ilk göstergesi olduğuna değindikten sonra “ Dil metaforik bir temele dayanır. Her dil az ya da çok, bir deyim aktarmaları sözlüğüdür.” görüşüne yer veriyordu. (Kainz, 1941:238-241). Günümüze gelinceye kadar pek çok dilbilimcinin ilgilendiği bu konuda bağımsız çalışmalar da yayımlanmıştır.

Deyim aktarmalarının her dilde ne ölçüde yaygın bir eğitim ortaya koyduklarını örnekleriyle belirtmeden önce, benzetmeyle ilgilerini, nasıl, etkili ve sanatlı bir anlatım sağladıklarını gösterebilmek üzere birkaç örnek üzerinde duralım:

Bir genç kızın fidan gibi ince, narin yapılı ve çekici olduğunu belirtmek üzere, onun için fidan gibi ya da ceylan gibi benzetmeleri yapılır. Ancak benzetme ilgeci kaldırılarak bu genç kız fidan ya da ceylan göstergeleriyle anlatılırsa burada artık birer deyim aktarması söz konusudur. Halk türküsünde geçen

“İpek bürük bürünmüş

Niksar 'ın fidanları” (Aksan, 2006:63)

Örneğinde “fidan” sözcüğü genç kız anlamında kullanılmaktadır.

Eğer başka dillerin sözlüklerini teker teker inceleyecek olursak organların ve vücut bölümlerinin adlarının aynı eğilimle doğadaki nesnelere aktarılarak yeni anlamlar kazandıklarını görürüz. Bu örnekler artık dile yerleşerek kalıplaşmış, yeni anlamlar oluşturmuş olan deyim aktarmalarının ürünüdür; bu nedenle, kimi bilginlere göre ölü deyim aktarması (dead metaphor) olarak nitelenir (örneğin Hayakawa, 1968:156, Cruse, 1986:41-45) Türkçede baş sözcüğü, temel anlamının yanında ‘arazide en yüksek

nokta'(dağ başı), 'bir şeyin toparlakça ucu'(çıbanın başı), 'başlangıç', 'bir şeyin uçlarından biri'(köprü başı), 'tane'(bir baş soğan), 'bir şeyin yakını ya da çevresi'(ocak başı, mangal başı), 'bir topluluğu yöneten 'ustabaşı)...gibi yan anlamlar taşır. (Aksan, 2006:64)

İnsandan doğaya aktarmanın bir türü, insana ait fiziksel ve ruhsal yönlerin doğadaki varlıklara aktarılmasıyla gerçekleştirilir. Özellikle yazın ve şiir dilinde görülen bu tür, doğadaki varlıkları bir bakıma kişileştirdiği için kişileştirme (personification) adıyla anılır. Ancak bu aktarmalar yazar ve şairlerin kullanımlarında kaldığı için genellikle dilde kalıp haline gelerek yerleşmez. *Kel tepeler*,"görmüş ve geçirmiş deniz". (Y. Kemal Beyatlı), *dalgın akşam*, "*haydut akşam*" (Atilla İlhan), "*bakire zambak*" (Y. Kemal Beyatlı) gibi örnekler yazın incemelerinde bir kapalı istiare (istiare-i mekniye) ürünü olarak söz sanatlarından sayılır."(Aksan, 1993:132)

Yine her dilde yaygın olarak görülen bir deyim aktarması türü, doğadaki nesnelerin isimlerinin ve bunlarla ilgili sıfatların insanlar için kullanılmasıyla oluşur. Eşek, maymun, öküz, keçi, kuzu, aslan, kurt, çaylak, kaz... gibi hayvan adlarından başlayarak özellikle argoda kullanılan armut, hıyar, kabak, balkabağı, kereste, odun sözcüklerine, ayrıca sert, yumuşak, tatlı gibi, doğadaki nesnelerin özelliklerini gösteren sıfatlara kadar uzanan bu aktarmalarda da yine diller arasında benzerlik ve zıtlıklara rastlanır: Örneğin Türklerde din açısından "mekruh" sayılan *domuz*, insanlar için 'hain, aksi, inatçı' anlamında kullanılırken din açısından böyle bir özelliği olmadığı halde Batı uluslarında yine insanlara aktarılmakta, Fr. daki *cochon* 'pis herif, utanmaz kişi', Alm.daki *Schwein* 'pis herif' anlamını da taşımaktadır. (Aksan, 2006:65)

Somutlaştırmanın en geniş ölçüde görüldüğü dil öğeleri, deyimleridir. Bir durumu, bir olayı, bir davranışı dile getirmek üzere birden çok göstergenin bir araya getirilmesiyle oluşan deyimlerde soyut şeylerin anlatımı için somutlaştırmaya başvurularak çok canlı, etkili bir anlatım gerçekleştirilir. Örneğin Türkçedeki *baltayı taşa vurmak*, *ipin ucunu kaçırmak*, *kendi yağıyla kavrulmak*, *kabına sığamamak*, *tavşana kaç*, *taziya tut demek*, *kaş yapayım derken göz çıkarmak*, *ata et*, *ite ot vermek*, *diken üstünde oturmak*, *iğneyle kuyu kazmak*, *taşı gediğine koymak*.... gibi binlerce deyim, olay, durum ve davranışları bir tiyatro sahnesinde sergilenircesine canlandırarak anlatan öğelerdendir. (Aksan, 2006:67)

2.3 Biçimbilim Açısından Türkçe Deyimler

Elif Arıca Akkök'e göre, geleneksel anlamda deyimler, iki ya da daha fazla sözcükten oluşan ve anlamı bileşenlerinden tahmin edilemeyen, sozdizimsel ve anlambilimsel sınırlılıkları olan dilsel birimler olarak tanımlanmaktadır (Weinreich, 1969; Bobrow ve Bell, 1973; Makkai, 1972; Swinney ve Cutler, 1977; Cruse, 1986, Palmer, 2001). Bu tanıma göre deyim bileşenlerinin tek tek anlamlarının deyim anlamına etkisi olmadığı ve bu nedenle bu dilsel biçimlerin çözümlenemez (noncompositional) dilsel birimler olduğu savunulmaktadır. Buna karşın, farklı kurumsal temellere dayanarak yapılan deyim çalışmaları deyimlerin söz konusu sınırlılıklardan bağımsız dilsel birimler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum deyim tanımını bu kuramsal bilgiler ışığında gözden geçirmeyi zorunlu kılmaktadır.

Deyimler kalıplaşmış sözlerdir. Bir deyim sözçükleri değiştirilip yerine aynı anlamda da olsa başka sözçükler konulamaz ve deyim söz dizimi bozulamaz. Örneğin,

—*Ayıkla pirincin taşını.*|| deyim

—*Ayıkla bulgurun taşını.*|| veya *bulgurun taşını ayıkla* biçiminde söylenemez.

Deyimler kısa ve özlü anlatım araçlarıdır:

-*Dil dökmek*

Deyimler en az iki sözcükle kurulurlar ve biçim bakımından iki bölüme ayrılabilirler.

a)Sözcük Öbeği Durumundakiler:

Bu tarz deyimler bitişik yazılmazlar. Örneğin:

Ağır başlı, Eli bayraklı

Ünlem niteliğindeki deyimler de bu bölümde değerlendirilebilir. Örneğin:

Adam sen de!

b)Cümle Durumundaki Deyimler:

Bir mastarla sona eren deyimler de çekime girebildiklerinden ve dolayısıyla bir cümle kuracaklarından bu bölüm içinde yer alırlar. Örneğin:

Dostlar alışverişte görsün.

Göz yummak

Deyimlerin çoğunda kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamları dışındadır. Örneğin: *Devede kulak*

Hapı yutmak

Abayı yakmak

Kimi deyimlerde kalıplaşmış sözden çıkan anlam, sözcüklerin gerçek anlamları dışında değildir. Örneğin: *Çoğu gitti azı kaldı.*

Yorgan gitti, kavga bitti.

Allah bana ben de sana

Sözcük öbeği durumunda olan deyimler sınıflandırılmayacak kadar çok değişik biçimlerde oluşmuşlardır.

Ö.A.Aksoy 1988'deki yapış olduğu çalışmada iki sözcüklü olan deyimlerin bir kısmını yapıları yönünden şöyle sınıflandırmıştır: de

'a) Ögeleri ekli ya da eksiz ad tamlaması biçiminde olanlar: Anasının gözü – Kaçın kurası – Ayak bağı – Kıl payı – Ayağının tozuyla – şunun şurasında – Günün birisinde... vb.

b) Ögeleri ekli ya da eksiz sıfat tamlaması biçiminde olanlar: iki büklüm – Dik başlı – Orta halli – Boş yere – Bir ara – Tez elden – Başlı başına... vb.

c) Tamlanan + ad yapısında olanlar: Kanı pahasına – Ardı sıra – Ucu ucuna – Yanı başında – Eli kulağında... vb.

d) Tamlanan + sıfat yapısında olanlar: Kulağı delik – Sütü bozuk – Alını açık – Canı tez – Gözü kapalı... vb.

e) Ekli ya da eksiz ad + sıfat yapısında olanlar: Et kafalı- Güngörmüş – Cana yakın – Kafadan sakat – Anadan doğma – Örümcek kafalı... vb.

f) Biri ya da ikisi ekli addan oluşanlar: El ele, art arda, kendi kendine, devede kulak, günden güne... vb.

g) Biri ya da her ikisi ekli sıfattan oluşanlar: Üst üste – Uzaktan uzağa – inceden inceye – Alı al, moru mor... vb.

h) İki eylemden oluşanlar vardır: Oldum bittim – Gel gelelim – Bilir bilmez – Oldu olacak – Girdisi çıktısı – Aldı yürüdü – Veryansın etmek – Örtbas etmek... vb.”

Aksoy (1988) deyimlerin başka dile çevrilmesi hakkındaki görüşleri üç başlıkta toparlamıştır:

a) Özel biçimleri nedeniyle sözcüğü sözcüğüne başka dile çevrilemeyenler ya da sözcüğü sözcüğüne başka dile çevrilebildiği halde Türkçedeki kavramı belirtmeyenler: Aklı sıra – Başlı başına – Çam devirmek – Dananın kuyruğu kopmak – Etekleri zil çalmak – Hangi dağda kurt öldü? – Lâmi cimi yok – Mercimeği fırına vermek... vb.

b) Dilimizde gerçek anlamları dışında kullanıldığında başka dillere de aynı sözcüklerle ve değişmeceli (mecazlı) durumlarıyla çevrilebilenler: Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık – Balık kavağa çıkınca – Bir pire için yorgan yakmak – Çayı görmeden paçaları sıvamak – incir çekirdeğini doldurmamak – Karda gezip izini belli etmemek – Tavşana kaç, taziya tut demek – Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak... vb.

c) Dilimizde gerçek anlamlarıyla kullanıldığından, başka dile, sözcüğü sözcüğüne çevrilebilenler: Ağzına lâyük – Alan razı satan razı – Bir yastığa baş koymak – Çoğu gitti azı kaldı – Dili olsa da söylese – Dosta düşmana karşı – Hem suçlu hem güçlü – iyi gün dostu – Özü kabahatinden büyük – Para ile değil sıra ile – Yeri yurdu belirsiz – Yükte hafif pahada ağır... vb.

Deyimler, ister sözcük öbeği, ister cümle biçiminde olsun, cümle içinde ad, sıfat, belirteç, ünlem, eylem görevi yapar. Cümle biçiminde olanlar doğal olarak bağımsız da kullanılır:

Allah kavuştursuna gittik. (Ad görevinde)

Anasının gözü bir adam. (Sıfat görevinde)

İkide bir bunu söylüyor. (Zarf görevinde)

Kimi deyimler bir öyküye ya da tarihi bir olaya dayanır

Doğduğuna inanır, öldüğüne inanmaz

Atı alan Üsküdar'ı geçti

Kimi deyimler adetleri, inanışları, gelenekleri bildirir.

Ağzından yel alsın

Dam üstünde saksakağan, vur beline kazmayı

Kimi deyimler, iki yargılı ve uyaklıdır.

Kim kime, dum duma

Ele verir talkımı, kendi yutar salkımı

2.4 Rusça Deyimler (ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ- FRAZEOLAGİZMI)

Bir kültür mirası olarak görülen deyimlerin, dilbilimden ayrı şekilde, deyimbilim adı altında incelenmesi gerektiği gerçeği 20'li ve 40'lı yıllar döneminde kaleme alınmıştır. Deyimbilim (frazeoloji) Sovyet dilbilimi bünyesinde ayrı bir dilbilim alanı olarak XX. yüzyılın 40'lı yıllarında ortaya çıkmıştır. Deyimbilim kuramıyla ilgili ilk görüşler A. A. Potebnya, İ.İ.Sreznevskiy, A. A. Sahmatov ve F. F. Fortunatov'un çalışmalarında yer almaktadır. Deyimbilimin gelişmesine ayrıca Fransız dilbilimci Ş. Bally'nin fikirleri etki etmiştir. (Stamatov, 2007: 6)

İ.S. Trusova' ya göre, deyimler bir toplumun oluşumu esnasında yaşadıkları tarihi olayları, etimolojik şekillenmeyi bünyesinde barındıran, dil içinde anlatıma renk katan üslupsal ifadelerdir. Anlamsal bütünlüğe, yapısal istikrara sahip, mecazi anlam içeren, duyguların görselleştiği sözcük öbekleridir. (Trusova, 2008:28)

V.A. Maslova, tarihi ve ulusal değerlerin, mitlerin yer aldığı, tarih, kültür, halkın psikolojisi, halk yaratıcılığı gibi bilgileri içinde barındıran deyimleri, canlı tarihsel bellekler olarak adlandırır. Maslova'ya göre deyimler eski kültürlerle ait gelenek ve göreneklere öğreten öğretmen gibidir. İ.S. Trusova'nın ve V.A. Maslova'nın deyim tanımında dikkat çekici unsur, deyimlerdeki kültür ve tarih etkisidir. (Maslova, 2007: 87)

M.İ. Fomina, birçok unsuru içinde barındıran, deyimleri oldukça karmaşık bir yapıya sahip dil unsurları olarak değerlendirir. Deyim birimlerini birbirinden ayırmak oldukça zordur. En belirgin özellikleri tekrarlanabilen sabit yapılar olmalarıdır. Tarihin bir yerinde, anlam kazanmışlar ve nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmişlerdir. Çağdaş dil sistemi içinde anlamını belirlemeye çalışmak doğru olmaz. Geleneksel özellikler taşımasıbu durumu engeller. (www.bestreferat.ru)

Deyimler sadece konuşma dilinde kullanılan sözcük grupları değildir. Edebiyatta ve gazete dilinde de kullanılır. İfadeyi kuvvetlendirir, anlatıma canlılık ve renk katar.

Olayların zihnimizde şekil kazanmasına yardımcı olur. (Baranov, 1989: 27-28) Şu ana kadar ki, deyim incelemelerine baktığımızda incelemelerin anlamsal veya biçimsel olarak yapıldığını görmekteyiz. Kültüre ait bütün değerleri bünyesinde barındıran dil, onu kullanan milletin kafa yapısını, nasıl düşündüğünü, zihninin nasıl çalıştığını ve mantığını ortaya koyar. (<http://www.dilimiz.com/dil/TurkDili/trkdili1.htm>, 13 Kasım 2009.)

Rus dilbiliminde kullanılan frazeolojiya teriminin İngilizcedeki karşılığı ise *idiom*dur. İngiliz dilbiliminde deyimlerin sınırlarını belirleme meselesi hâlâ güncelliğini korumaktadır. Örneğin, “*May be gibi sözcük bileşimleri idiom sayılmalı mı?*” gibi meseleler günümüz İngiliz dilbilimcilerince henüz netlik kazanmış değildir. (Mıqtıbaeva, 2004:157-164) İdiom konusunun incelendiği ilk başlardaki çalışmalarda idiomların şekilleri, bazı idiomların semantik yapısı incelenmiş, ancak idiomların dildeki görevleri ve kullanım özellikleri hiç ele alınmamıştır. Günümüzde ise deyimlerin çeşitli konuları; örneğin deyimbilimi, idiom kavramları, deyimlerin yapılış yolları ile üstlendikleri görevleri, öz ve mecâzi anlamlarının ilişkileri gibi meseleleri Sam Glucksberg, Kaymond Gibbs, Giovanni Flores d’Arcais, Adam Makkai gibi araştırmacılarca araştırma konusu olmuştur. Deyimlerin cümle içerisinde üstlendiği göreve metnin etkisi meselesi Colombo tarafından ele alınmış; idiomların dilbilgisel özellikleri Pulman, Felbaum; deyim manalarının netliği ve bulanıklığı meselesi ile ilgili sınıflandırmalar Glucksberg, Cacciar gibi araştırmacılarca ele alınmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz dilcilerin çeşitli kuramsal fikirler sunmaları ile İngiliz dilbilimindeki deyimlerle ilgili çalışmalarda çeşitli görüşler oluşmuştur.

Adam Makkai (1972) **İdiom Structure in English** (İngiliz dilindeki idiomların yapısı) adlı doktora çalışmasında deyimlerin anlam bakımından “encoding” yani bulanık manalı ve “decoding” net, açık manalı olduğu kanaatine varır. Sovyet deyimbilimcilerinden Vinogradov, Amosov, Babkin, Şanskiy ve İngiliz deyimbiliminin kurucuları Weinreich, Healey vs... gibi dilbilimcilerin araştırmalarına dayanarak Makkai, idiom kavramını en az iki kelimededen oluşan kelime gruplarıyla ilişkilendirir.

Teliya’ya göre, Deyimbilimin Rusça karşılığı olan **фразеология** Latince **phraseologia** Yunanca *phrasis* ‘ifade’ ve *logos* ‘bilim’ sözcüklerinden gelmektedir. Teliya, frazeolojiya terimini “*Dildeki ifadelerin bilimi*” olarak tanımlar.

Şanskiy Rusçadaki deyimlerin genel sorunları üzerine çok çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Dilbilimin ayrı bir dalı olarak ele alınan deyimbilim, deyim oluşumu, diyalektik deyimbilim, karşılaştırmalı ve tarihi deyimbilim gibi birçok bağımsız alt dala ay-

rılmıştır. Rus dili araştırmacılarının ilgisini çok eskiden beri çeken deyimler, 18. yy.'ın ikinci yarısından itibaren farklı adlar (*reçeniye, krılatıye slova, pogovorki, vırajeniye, oboroti reçi, aforizmi, poslovitsı, idiomı* vs.) altında çeşitli çalışmalarda ve sözlüklerde yer almaya başlamıştır. (Uluoğlu, 2011)

Teliya'ya göre, deyimlerin dilbilimsel bir disiplin olarak ilk kez Vinogradov tarafından ele alınarak incelendiği kabul edilse de, bazı araştırmacılar bu sürecin çok yönlü bir bilimadamı olan Lomonosov'un çalışmalarıyla başladığını belirtir. Lomonosov, Rusçanın öğrenilmesiyle ilgili çalışmalarının hazırlık aşamalarında, dildeki sabitleşmiş ifadelerin sözcükle olan yakınlığına dikkat çekerek, bu konuyla ilgili önemli saptamalar yapmıştır. Lomonosov, birçok atasözünü derlemiş ve bunların bir kısmından Rusçanın Dilbilgisi adlı çalışmasında yararlanmıştır. Bunun dışında deyimlerin açıklamalı sözlüklere de dahil edilmesini önermiştir.

Fortunatov'un sabit sözcük birleşimleri üzerine ilginç düşünceleri vardır. Kendisinin **Sravnitel'noye yazıkoznaniye** (Karşılaştırılmalı dilbilimi) adlı çalışmasında sözcük birleşimini oluşturan öğelerin anlam ve dilbilgisi özellikleri açısından araştırılmasının sorunlarını belirlemeye çalışmıştır. (Fortunatov, 1956:173) Fortunatov "bitişik sözcükler" kapsamında ele aldığı dil birimlerinin genel anlamıyla, kendilerini oluşturan sözcüklerin anlamları arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Fortunatov'un yaklaşımına göre deyimler, anlam açısından sözcük; biçim açısından ise sözcük birleşimi olarak, yani ara bir kategori gibi değerlendirilebilir. (Teliya, 11)

Şahmatov'un **Sintaksis russkogo yazıka** (Rusçanın Sözdizimi) adlı eseri Rusça deyimlerin araştırılma sürecinde özel bir yere sahiptir. Şahmatov, bu çalışmasında deyimleri, sözdizimsel açıdan bölünmeyen sözcük birleşimleri kapsamında ele almıştır. Ayrıca "sözcüklerin bölünmeyen birleşimleriyle ilgili sorunların yalnızca sözcükbilim için değil, dilbilgisi açısından da son derece önemli olduğunu özellikle belirtmiştir. (Uluoğlu, 2009)

Teliya, Vinogradov'un Şahmatov'dan aktardığı sözcük birleşimlerine ek olarak, dilbilgisel ve sözcüksel açıdan bölünmeyen

рука с рукой	спаси бог	черт знает что
[ruka s rukoy]	[spasi bog]	[çyort znayet çto]
"el ele",	"tanrı kurtarsın",	"ne idiği belirsiz bir şey"

türündeki birleşimleri de ayrı bir grup olarak ele almıştır.

Teliya'nın görüşüne göre, bu sözcük birleşimlerinden yalnızca kaynaşmışlığın farklı seviyelerde olduğu

рука с рукой	спаси бог	черт знает что	очертяя голову
[ruka s rukoy]	[spasi bog]	[çyort znayet çto]	[oçertya golovu]
“el ele”,	“tanrı kurtarsın”,	“ne idiği belirsiz bir şey”,	”düşüncesizce”,
игральные карты	великий княз		
[igral'niye kartı]	[velikiy knyaz]		
”iskambil kağıtları”,	”yüce knez”		

gibi türler deyim olarak kabul edilebilir. Deyimleri yalnızca anlamsal açıdan ele alma-
nın yeterli olmayacağını savunan Teliya’ya göre, Şahmatov’un

рука с рукой

[ruka s rukoy]

“el ele”

türünden ifadeleri açıklamak için biçimsel özelliklere dikkat çekmesi tesadüf değildir.

Sazanova’ya göre, V.V.Vinogradov, deyimsel bileşim içinde somut dilin özellikleriyle bütünleşen birden çok etki alanı olduğu görüşündedir. Deyimler, o dili konuşan topluma has özellikleri, anlayışı, mantıksal içeriği bünyesinde barındırır. Kendine özgü bir biçime sahiptir. Halk yaratıcılığının renkli düşüncelerini yansıtır.

Türkçede *Çok sular aktı*, Rusçada *много воды утекло*

(mnoga vodi uteklo)

Çok sular akmtı

Türkçede *Süt kuzusu*, Rusçada *молоко на губах не обсохло*

(moloko na gubah ni obsohlo)

Süt dudaklarında kurumadı

Rusçanın kelime haznesi sabit kelime birleşimleriyle çok zengindir. Dilde iki çeşit kelime birleşimi vardır. Birincisi serbest kelime birleşimleridir. Serbest kelime birleşimlerini oluşturan sözcükler leksik ve gramatikal olarak bağımsızdırlar. Belli bir durumda bir araya gelip, sonra ayrılarak kendi leksik alanlarıyla başka kelimelerle bağ kurabilirler. İkinci birleşim şekli olan sabit kelime birleşimlerinde ise durum farklıdır. Burada kelimeler bir araya gelerek ve eski anlamlarıyla ilişkilerini tamamen keserek, birlikte yepyeni bir anlam kazanırlar. Sabit kelime birleşimlerinin parçaları birbirleriyle birleşerek bir bütünlük oluşturur, parçalar sanki birbirine bağlı olur. Deyimlerin anlam

açısından parçalanmaması onu kelimeye eşdeğer yapar. Sabit kelime birleşimleri etimolojik olarak araştırıldığında, onların ayrı ayrı bağımsız kelimelerden oluşması göz önünde bulundurulur. Dilde birdenbire, doğrudan, kalıp şeklinde bir ifade oluşamaz.

2.5 Rusçada Deyimlerin Biçimbilimsel Özellikleri

Rusça köken bakımından Hint-Avrupa dil ailesinin Avrupa kolu Slav dilleri grubuna girer. Rusça dünya dilleri arasında yapı bakımından önden ve sondan eklemeli dillerdendir.

N. M. Şanskiy Rusçadaki deyimlerde sözcüklerin biraraya gelmeleri bakımından iki gruba ayırır: Cümle şeklindeki deyimler ve sözcüklerin bir araya gelmesi şeklindeki deyimler olarak adlandırılan bu birimler anlamsal, işlevsel ve yapısal özellikler temelinde çeşitli değerlendirme yöntemleri çerçevesinde incelenebilir.

N. M. Şanskiy herhangi bir olguyu adlandıran ve serbest kullanımdaki sözcüklere denk olan кот наплакал ‘az’, куры не клюют ‘çok fazla’, руки не доходят ‘hiçbir zaman’, в чём мать родила ‘anadan doğma’ türündeki deyimlerin yanı sıra Rusçada поговорка (N. M. Sanskiy, Rusça pogovorka terimini halkın çeşitli olaylar karşısındaki algılayışını yansıtan fakat atasözünden farklı olarak herhangi bir ahlâkî öğreti veya öğüt içermeyen, günlük konuşma diline ait kalıplaşmış ifadeler için kullanmıştır) olarak adlandırılan, бабушка на двое сказала ‘ha olur ha olmaz’, воля ваша ‘nasıl isterseniz, nasıl uygun görürseniz’ türünden kalıplaşmış ifadeleri; что посеешь то и пожнешь ‘ne ekersen onu biçersin’, лежачего не бьют ‘düsene el kalkmaz’ türünden atasözlerini ve я мыслю значит я существую ‘Düşünüyorum öyleyse varım’ (Descartes), знание-сила ‘Bilgi güçtür’ (Francis Bacon) türünden özlü sözleri tümce türündeki deyimler kapsamında ele almıştır. (Uluoğlu, 2011)

Molotkov(1967), Rusçadaki deyimlerin büyük bir bölümü sözcüklerin biraraya gelmesi şeklinde sabitlenmiş ifadelerden oluşur. Bu tür deyimler, bileşimindeki öğelerin kendi içlerindeki sözdizimsel özelliklerine göre cümle şeklindeki deyimlerden ayrılır. Söz konusu deyimler dilbilgisel ve anlamsal özelliklerine göre çeşitli açılardan ayrılabilirler. Bunlardan en çok kullanılanı deyim dilbilgisel kategori anlamına göre yapılan sınıflandırmadır. A. D.Molotkov’a göre bu, deyimlerin en nesnel ve doğru sınıflandırılmasıdır. Bu sınıflandırmada deyim dilbilgisel açıdan sözcükle olan ilişkisi esas alınır. Çepasova’ya göre, Rusçada deyimler dilbilgisel kategori anlamlarına göre genel olarak dört gruba ayrılır. Ad, sıfat, zarf ve fiil, kategorilerine ait olan bu

deyimler Rusçadaki en geniş ve en üretken deyim grubudur. (Uluoğlu, 2009)

Deyimlerin herhangi bir dil ögesiyle olan bağdaşıklığı deyim dilbilgisel kategori anlamı olarak adlandırılır. Diğer bir deyişle dilbilgisel kategori anlamı deyim tümce içindeki sözdizimsel işlevinin ifadesidir. Bilindiği üzere dilde herhangi bir olayın, nesnenin veya olgunun adlandırılması; onların çeşitli özelliklerinin belirtilmesi sözcükler aracılığıyla gerçekleştirilir. Bununla birlikte, sözcüklerin söz konusu işlevi deyimler tarafından da yerine getirilebilir. Örneğin Rusçada ‘kar’; ‘yangın’; ‘becerikli (kişi)’ kavramları sırasıyla белые мухи; красный петух; золотые руки deyimleriyle canlı bir biçimde yeniden adlandırılabilir. ‘Çok zayıf’ sıfatı yerine кости да кожа deyimini; bir eylemin ‘bilinmeyen bir zamanda’ yapıldığını belirtmek için zaman zarfı olarak после додичка в четверг deyimini kullanılabilir. ‘Düşünmek’; ‘çabalamak’ ve ‘üzülmek’ eylemleri sırasıyla ломать голову над чём, повесить голову, лезть из кожи deyimleriyle ifade edilebilir.¹

Jukov(1978) Deyimin bileşimindeki hakim ögenin kategori anlamı aynı zamanda deyim bir bütün olarak dilbilgisel kategori anlamını da belirler. Hakim öge deyimini bir bütün olarak, anlamsal açıdan karşılayan bağımsız sözcükle aynı dilbilgisel kategoridedir. Örneğin протянуть ноги deyiminin anlamı умирать ‘ölmek’ fiiliyle karşılanır. умирать fiiline özgü eylemsel özellikler (fiilin çeşitli durum, zaman ve şahıs biçimlerine göre olumlu veya olumsuz ifadesi) söz konusu deyim bileşiminde протянуть fiiliyle verilir, bu yüzden burada hakim öge протянуть fiilidir. Dolayısıyla deyim kendisi de bir bütün olarak fiil kategorisindedir. (Uluoğlu, 2009)

Bazı deyimlerin manasını karşılamak için tek bir sözcük yeterli olmaz. Bu şekilde deyim anlamı ancak birkaç sözcükten oluşan bir birleşimle açıklanır. Bu tür ifadelerde de hakim öge yukarıdaki örneğe benzer biçimde belirlenir. Örneğin нажимать на все педали deyiminin anlamı прилагать все свои старания ради достижения чего– либо ‘tüm gücünü bir şeye ulaşmak için harcamak’ serbest sözcük birleşimiyle açıklanır. Bu sözcük birleşiminde anlam прилагать ‘harcamak’ fiili üzerinde durduğundan deyim tanımlanmasında eylemsel özellikler ön plana çıkar. Bu durumda нажимать на все педали deyiminde hakim öge de eylemsel özellikler taşımaktadır. Bu özellikler de najimat' fiiliyle ifade edilir. Buna göre söz konusu deyimde eylemsel özellikleri ifade eden najimat', fiilli deyim egemen ögesidir. (Jukov, 2006)

Uluoğlu'nun (2009) tespitine göre, Çepasova deyimleri genel olarak beş farklı kategoride inceler: Biz bu örneklerde önce deyimlerin bire bir Türkçe çevirisi daha sonra deyim olarak karşılığını vermeye çalıştık, bulamadıklarımızın Türkçe açıklamasını verdik.

a)kişileri niteleyen deyimler;

морской волк

(morskoy volk)

Deniz kurdu ('морской' (deniz) sözcüğü burada tamlama eki almıştır)

Deniz kurdu (Deyim Türkçede de bu şekilde kullanılmaktadır ve her iki dilde de deneyimli denizci anlamına gelmektedir.)

вольная птица

(vol'naya ptitsa)

Özgür kuş (Burada özgür kelimesi bir sıfattır. Rusça gramer kuralına göre kuşun cinsine göre çekimlenmiştir.)

Başına buyruk (sf. Kimseden izin almaksızın dilediği gibi davranan (kimse), failimuh-tar.)

мокрая курица

(mokraya kuritsa)

Islak tavuk

Acımacak durumda olan insan, zavallı;

b)nesneleri niteleyen deyimler;

золотой телец

(zolotoy telets)

Altın boğa

Altın yumurtlayan tavuk (mesleği, sanatı, parası olan, gelirli kimse)

insanın kötüsü olmaz, meğer ki parası olmayan

чёртавая кожа

(çyortovaya koja)

'Чёртавая' şeytan kelimesinden türeyen sıfattır. Aynı zamanda domuz gibi anlamına gelir, buradaki Türkçe çevirisi domuz derisi gibi sağlam deri anlamındadır. Türkçe karşılığı 'eşek derisi gibi sağlam'dır.

всякая всячина

(vsyakaya vsyaçina)

Her türlü her çeşit

İnsan çeşit çeşit, yer damar damar

c)yeri niteleyen deyimler;

медвежий угол

(medvejiy ugol)

Ayı köşesi ('медвежий' (ay) sözcüğü burada tamlama eki almıştır.)

Kuş uçmaz kervan geçmez, sapa yer

'медвежий' sözcüğü burada tamlama eki almıştır

земля обетованная

(zemlya obetovannaya)

Söz verilmiş toprak

Vaad edilen (İncilde Filistinlilere vaat edilmiş toprak olarak geçer.) Ruslar bu deyimini sadece toprak için değil, tutkuyla istenilen ve umut edilen şeyler için de kullanır.

белое пятно

(beloye pyatno)

Beyaz nokta, leke

Tam aydınlatılmamış, kör nokta

d)doğa olaylarını niteleyen deyimler ;

белая ночь

(belaya noç')

Beyaz gece

Beyaz gece

Mayıs ayının ortasından Temmuz ayının ortasına kadar süren, Kuzey kutba yakınlığı sebebi ile olan doğa olayıdır. Petersburgun beyaz geceleri ünlüdür. Beyaz geceler bu şekilde çoğul kullanılır, fakat deyim olarak karşılığı uykusuz gecedir.

белые мухи

(belıye muhi)

Beyaz sinekler

Lapa lapa yağan kar

e) belirli bir zaman dilimini niteleyen deyimler ;

студетческая скамья *завтрашний день*

(studentçeskaya skam'ya) (zavtrasny den)

Öğrenci sırası, bankı Yarınki gün, yarın

Öğrencilik yılları, Yarınlar, gelecek

(‘завтрашний’ (yarın) sözcüğü burada tamlama eki almıştır.)

аредовые веки

(aredovıye vekı)

Yeret yıllar, yeretin yılları (yeret burada tamlama eki almıştır.)

Uzun yıllar, Kâlû belâ Allahü Teala'nın dünyayı yarattığı ve ruhları üflediği zamandır.

‘аред’ dediği, Adem soyunun öyküsünde geçen 962 yıl yaşadığına inanılan jareddir (yeret)deyim olarak karşılığı uzun yıllar demektir. Bu anlamda geçmiş yada geleceği kastedebilir.

f) soyut kavramları niteleyen deyimler ;

крайугольный камень

(krayeugol'nyy kamen')

Köşe taşı ' *крайугольный* ' (köşe) sözcüğü burada tamlama eki almıştır

Deyimin Türkçe karşılığı da köşe taşıdır. Örneğin köşe taşı köşede yakıştır.

первый шаг

(pervyy şag)

İlk adım

İlk adım, ilk hamle

скрежет зубовный

(skrejet zubovnyy)

Dişi gıcırıyor, diş gıcirtısı ('зубовный' diş sözcüğünden yapılan bir tamlamadır.)

Aşırı öfke. Deyimin Türkçe karşılığını 'dişini sıkmak' olarak verebiliriz.

(Bu deyim Rusçada ' gönülsüz, aşırı isteksiz' olarak da geçer.)

2. Sıfat kategorisindeki deyimler: Sıfat kategorisindeki deyimler serbest kullanımdaki sıfatlar gibi nesnelere, kişileri niteler.

a) nesnelere;

как на ладони

(kak na ladoni)

Avuç içi gibi ('Kak' burada gibi anlamındadır, 'kak na ladoni' avuç içinde demektir. Birebir Türkçeye çevirdiğimizde 'Avuç içi gibi')

Açık seçik, 'gün gibi ortada (Bir yeri iyi bildiğimizi gösterirken de 'avucumun içi gibi' diye kullanırız.)

высшей пробы

Üstün örnek (*высшей* tamlama eki almıştır)

Üst düzeyde, kalifiye insan, kaliteli örnek

Pırlanta gibi

b)Kişileri;

остро на язык

ostro na yazık

Birebir çevirisine baktığımızda ‘ostro’ keskin sivri anlamında bir zarftır. ‘Na’ yazık ise dilin üzerine, dile anlamındadır.

Deyim olarak karşılığı ise sivri dilli.

как в воду опущенный

(kak v vodu opuşçennıy)

Suya atılmış gibi

Çok üzgün, morali bozuk

Karadenizde gemileri batmak

не робкого десятка

(ne robkogo desyatka)

Cesur onlu (‘robkiy’ korkak ürkek demektir. ‘Desyatka’ onlu, onluk demektir. İki kelime de Rusçada tamlayan durumunda çekimlenmiştir. Türkçeye korkak takımı şeklinde çevirebiliriz. Başındaki ‘ne’ olumsuzluk ifadesiyle de korkak takımından olmama anlamına gelir. Korkak takımından değildir, gözü pek anlamında da kullanılır.

'робкого' sözcüğü burada tamlama eki almıştır

3. Zarf kategorisindeki deyimler: Zarf kategorisindeki deyimler serbest kullanımdaki zarflar gibi hareketin niteliksel özelliklerini, yapılış biçimini ve eylemin zamanını ifade eder.

a) niteliksel özellikler;

голыми руками

(golimi rukami)

Çıplak ellerle

Savunmasız

Zorlanmadan elde etmek

как кошка с собакой

(kak koşka s sabakoy)

Kedi ile köpek gibi

Kedi köpek gibi kavga etmek

как банный лист

(kak banny list)

Hamam yaprağı gibi (Hamam yaprağı: Rus hamamında huş ya da meşe ağacından yapılan liftir.)

Kene gibi yarışmak

(*банный* tamlama eki almıştır)

b) yapılaş biçimini;

спустя рукава

(spustya rukava)

Kolları indirerek(giysi kolu)

Baştan savma, özensizce

как свои пять пальцев

(kak svoi pyat' pal'tsev)

Kendi beş parmağı gibi

Detaylı bir biçimde ,

Avcunun içi gibi bilmek

в пух и в прах

(v puh i v prah)

Tüye ve küle

Tümüyle, tamamen

c) eylemin zamanını;

<i>при царе Горохе</i>	<i>сию минуту</i> ve yer
(pri tsare Gorohe)	(siyu minutu)
Çar zamanında bezelye	Bu dakika
Çok eskiden ,	Şu anda vs.)
Nuh zamanından kalma	

<i>за три девять земель</i>	<i>в двух шагах</i>
(za tri devyat' zemel')	(v dvuh sagah)
Üç dokuz yer ötesini	İki adım da
Cehennem dibi	Çok yakında
	İki adımlık

4. Fiil kategorisindeki deyimler: Rusçada deyimlerin incelenmesinde fiil kategorisindeki deyimlerin özel bir yeri vardır. Rus deyim sisteminin en büyük grubunu bu deyimler oluştururlar. Bu grupta ele alınan deyimlerde hakim öge durumunda olan fiil, ad soylu sözcüklerle (ad, sıfat, sayı, zamir, zarf vs.) edatsız ve edatlı birleşimler oluşturur. Söz konusu deyimlerin bileşiminde ikincil öge durumundaki ad soylu sözcükler dilbilgisel olarak fiile bağlıdır ve sözdizimsel olarak fiille yönetme (upravleniye) ve bağlanma (primikaniye) ilişkisi içindedir. Bu grubun çok sayıda deyim içermesi, fiillerin diğer sözcük türlerine oranla daha verimli bir sözcük türü olmasıyla açıklanmaktadır. (Grigoras, 1991:15)

Örneğin:

Приходить в голову
(Pirihadit' v galavu)
Kafaya gelmek (Rusça sentaks açısından cümlede kelime sıralaması farklı)
Aklına gelmek

Набивать руку
(nabivat' ruku)
Elini doldurmak
İşin piri olmak, ustası olmak

2.6 Rusça Deyimlerin Özellikleri

N. M. Sanskiy Rusçadaki deyimleri bileşimindeki sözcüklerin birbirleriyle olan ilişkileri bakımından iki gruba ayırır: Tümce biçimindeki deyimler ve sözcük birleşimi biçimindeki deyimler olarak adlandırılan bu birimler anlamsal, islevsel ve yapısal özellikler temelinde çeşitli değerlendirme yöntemleri çerçevesinde incelenebilir.

Öncelikle deyimleri kelimelerden ve serbest kelime birleşimlerinden ayıran özellikleri sıralayalım.

1. Deyimler yapı açısından her zaman birleşiktir. En az iki kelimedenden oluşur ve bu kelimelerden her birinin kendine ait vurgusu vardır. Örneğin:

<i>Ломать голову</i>	<i>кровь с молоком</i>
(Lamat' galavu)	(krov' s malakom)
Kafayı kırmak	Kan ile süt
Kafa yormak	Al yanaklı

2. Deyimler semantik olarak parçalanmaz ve tek kelimeyle de ifade olunabilir. Örneğin:

<i>раскинуть умом</i>	<i>кот заплакал</i>
(raskinut' umam)	(kot naplakal)
Zeka dağıtmak	Kedi ağladı
Düşünüp taşınmak	Az bulmak

пятое колесо в телеге
 (piyatoye kalesa v telege)
 At arabasında beşinci tekerlek
 Fazlalık etmek

3. Bazı deyimler serbest kelime birleşimlerinin mecazi bir şekilde anlam değiştirmesi sonucu ortaya çıkar. Örneğin:

<i>садиться на мель</i>	<i>нажимать на все педали</i>
(sadits'ya na mel')	(najimat' na vse pedali)
Tebeşire oturmak	Bütün pedallara basmak
Zoru olmak, bir sıkıntısı olmak	Çok çaba harcamak

4. Deyimin parçalarının onlara anlamca yakın olan diğer kelimelerle değiştirilmesi mümkün değildir. Türkçede aynı özellik vardır.

Örneğin:

<i>“ кот наплакал ”</i>	<i>“ кот ”</i>	<i>“ кошка наплакала ”</i>
(kot naplakal)	(kot)	(koşka naplakala)
(Erkek kedi ağlamak) deyiminde	(Erkek kedi)	yerine (Dişi kedi ağlamak)
Az bulmak		

Bu örnekte görüldüğü gibi çok az deyiminin rusça karşılığı olan (kot naplakal) deyiminde erkek kedi anlamındaki (kot) sözcüğü yerine dişi kedi anlamındaki (koşka) şeklinde kullanmak mümkün değildir.

Fakat bazı deyimlerin deşışkeleri vardır. Aşağıda görüldüğü gibi:

от всего сердца-от всей души
(ot vsego serdtsa)- (ot vseı duşı)

Kalpten –Yürekten

Candan anlamında kullanılan kalp yerine yürek sözcüğü kullanılabilir.

5. Deyimler çağdaş dilde hazır şekildedir, öğrendiğimiz kalıp şekliyle kullanırız. Örneğin:

<i>Закадычный</i>	<i>“ друг ”</i>
(zakadichnyı)	(drug)
Adem elması	(arkadaş)

Yukarıda görüldüğü gibi can ciğer, sıkı fıkı kelimesini kullanırken bu iki sözcüğü birleştiririz.

6. Deyimlerin büyük çoğunluğunda kelimelerin arasında istediğimiz başka bir kelimeyi kullanamayız. Örneğin:

потупить взор

низко потупить взор

(patupit' vzor)

(nizko patupit' vzor)

Bakışı indirmek

Aşağı indirmek bakış kullanamayız.

Önüne bakmak, utanmak

7. Bazen deyimlerin hem kısa hem de tam şekilleri olur.

выпить чашу - *выпить горкую чашу*

(vıpit' casu)

- (vıpit' gorkuyu casu)

Tası içmek

- Acı tası içmek

Feleğin sillesini yemek

8. Deyimlerin parçaları gramatikal şekil olarak da değişmez.

бить баклуши

бить баклушу

(bit' baklushi)

(bit' bakluşu)

Odunu dövmek

Dövmek odunu denilmez.

Aylak aylak gezmek

'Одун' в городки denilen eski bir çocuk oyunu olan oyunda hedefi vurmak için kullanılan чурка yani ahşap sopa, odun parçasıdır. Bu oyun vakit öldürme anlamına gelmektedir. Ahşap sopa kullanımından doğduğunu düşünüyoruz.

9. Deyimlerin büyük çoğunluğunda kelimelerin sırası önemlidir.

ни свет ни заря

ни заря ни свет

(ni svet ni zarya)

(ni zarya ni svet)

Ne ışık ne şafak

Ne şafak ne ışık şeklinde kullanamayız.

Çok erken, sabahın kör karanlığı

2.6.1 Rusça Deyimlerin Sınıflandırılması

Rus dilbilimcisi V.V. Vinogradov deyimleri şöyle sınıflandırmıştır: Kaynaşmış deyimler, uyumlu deyimler, bileşik deyimler olarak sınıflandırır. Ayrıca deyimlerin isim-isim sıfat-isim, isim fiil, isim zarf şeklinde bileşik yapılar oluşturabileceğini ve Rusçada Avrupa dillerinden alınma deyimsele ifadelerinde ayrı bulunduğunu ve bu ifadelerin özellikle dünya çapında bilinen yazarlardan alındığını dile getirmektedir. Örneğin:

1. Kaynaşmış deyimler: Bu deyimler her Rus tarafından bilinerek kullanılsa da kelimelerin ayrı haldeki durumları bilinmeyebilir. Örneğin:

попасть впросак

(popast' vprosak)

Tezgaha düşmek

Yaş tahtaya basmak

впросак “vprosak” sözcüğü eskiden ip eğirme tezgahı anlamında, ‘popast’ şuan ise argo olarak düşmek anlamında kullanılıyor.

2. Bileşik deyimler: Genel anlam ayrı ayrı parçaların anlamıyla kısmen de olsa bağlıdır.

Örneğin:

прикусить язык

(prikusit' yazık)

Dili ısırarak, dilini ısırarak

Sesi çıkmamak, bir şey söylemeyerek susmak

Кайнашmış deyimlerden farklı olarak birleşik deyimlerde benzetme (teşbih)önemli bir yere sahiptir. Örneğin:

<i>как корова языком слизала ,</i>	<i>ни жив ни мёртв</i>
(kak karova yazıkom slizala),	(ni zhiv ni mertv)
İnek diliyle yalamış gibi	ne canlı ne ölü
ortadan sır olmak, buhar olmak	ödü kopmak, çok korkmak

3. Uyumlu deyimler: Kelimelerden birisi esas anlamıyla bağlantılıdır.

Потупить взор голову kelimesiyle birleşerek deyim oluşturabilir.

(potupit') (vzor) (galavu)

Bakışı kafayı eğmek

Önüne bakmak

Uyumlu deyimlerin dilde bazen farklı kullanımları oluşur.

<i>сгорать от нетерпения</i>	-	<i>сгорать от стыда</i>
(sgorat' ot neterpeniya)	-	(sgorat' ot stıda)
Sabırsızlıktan yanmak	-	utançdan yanmak
Sabırsızlık göstermek	-	utancından yerin dibine girmek

Deyimsel(frazeolojik) ifadeler sabit birleşimler olup serbest anlamlı kelimelerden oluşur. Bazıları kelime birleşimleri olduğu gibi, bazıları bütün bir cümle olabilir.

быть или не быть

(bit' ili ne bit')

Olmak veya olmamak

Olmak ya da olmamak

4. Deyimler isim-isim, sıfat-isim, isim-fiiil, isim-zarf olan kelimelerden oluşabilir. Örneğin:

<i>точка зрения,</i>	<i>по старой памяти</i>
(toçka zreniya),	(po staroy pamyati)
Görüş noktası	Eski belleğime göre
Bakış açısı	Eskisi gibi

5. Deyimleri başlıca özelliklerinden birisi, bir dilden diğerine olduğu gibi, harfi harfine çevrilememesidir. Harfi harfine çeviriye nadiren rastlanmaktadır.

время-деньги
(vremya dengi)

Zaman paradır. Türkçe ‘vakit nakittir.’

6. Eşanlamlı (sinonim) deyimler

<i>оставить с носом</i>	-	<i>оставить в дураках</i>
(astavit’ s nosam)	-	(astavit’ v durakah)
Burunla bırakmak	-	aptal vaziyette bırakmak
(Birine) külah giydirmek		hile ile oyunla aldatmak

до нитки - *до мозга костей*
(da nitki) - (da mozga kostey)

İplerine kadar - beyin kemiklerine kadar

İliklerine kadar

7. Zıt anlamlı (antonim) deyimler

<i>семи пядей во лбу(умный)</i>	-	<i>пороха не выдумает</i>
(semi pyadey vo lbu)	-	(poroha ni vıdumayet)
Alnında yedi karışlık	-	Barutu icat etmek
Üstün yetenekli, özel kabiliyetli	-	Üstün yeteneği olmayan, sıradan
кот заплакал	-	куры не клюют
(kot naplakal)	-	(kurı ni kluyut)
Kedi ağladı	-	Tavuklar yemiyor
Çok az olmak	-	Çok fazla (Hacızade N. 2000)

2.6.2. Organlarla İlgili Deyimler

Her dilde nesilden nesile aktarılan çekirdek sözcükler temel söz varlığı olarak adlandırılır ve bu öğeler insan ve çevresiyle ilgili hayati değer taşıyan kavramları yansıtırlar. “Bir dilin söz varlığı denince, yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz.” (Aksan, 1996; 7). Temel söz varlığı ana dil ve yabancı dil öğretiminde en lazım olan kelimeleri bulma açısından önemlidir. Aydın’a göre temel sözvarlığı organ adları, hayvan adları/ tarım hayvanları; tarım araçları; eylemler ve sayılardan oluşur. (https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/18167/mod_resource/content/0/sozlukbilim_izlek03.pdf)

Rusçada organ adları ve organ adlarıyla ilgili deyimlerin şekil yönünden bazı değişikliklerin olmasına rağmen, anlam yönünden Türkçe ile aynı olduğunu söylemek mümkündür. Rusça ve Türkçede hem mecaz hem gerçek anlamıyla kullanılan deyimlere yer verilmiştir. Organ adları terimi ile insan vücuduna ait olan unsurlar kastedilmiştir. Bu sözcükler burun, kulak, yüz baş, göz, el, ayak, dil, kalp, omuz vb. sözcüklerdir. Bu sözcüklerde ses değişimleri dışında başka bir değişim görülmemektedir. Bu çalışmada Rusçada yer alan organ adlarıyla ilgili deyimler sıralanmıştır.

2.6.2.1. Burunla İlgili Deyimler

Вешать нос

(veřat' nos)

Burnunu asmak

Tasalanmak, gamlanmak, kederlenmek

Комар носа не подточит

(kamar nosa podtoçit)

Sivrisinek burnu ısrmasın ('подточит' bilemek, yontmak anlamı vardır.)

Söyleyecek laf bulamamak, kimseye laf ettirmemek

Водить за нос

(vadiť za nos)

Burnunun arkasına götürmek

Aldatmak, kandırmak

Держать нос по ветру

(derjat' nos po vetru)

Burnunu rüzgara göre tutmak

Ayak uydurmak

Не видеть дальше своего носа

(ne videt' dalje svoego nosa)

Kendi burnunun ilerisini görmemek

At gözlükleriyle bakmak

Зарубить себе на носу

(zarubit' sebe na nosu)

Burnuna kertik açmak

Kulağına küpe olmak

Оставаться с носом

(astavat'sya s nosom)

Burnuyla kalmak

Eli boş dönmek

2.6.2.2. Kulakla İlgili Deyimler

Вешать лапшу на уши
(veřat' lapřu na uři)
Kulaklarına eriřte asmak
Laf kalabalığı yapmak

Пропускать мимо ушей
(prapuskat' mimo uřey)
Kulağından kaçırmak
Kulak ardı etmek, kulak asmamak

Держать ухо востро
(derjat uho vostro)
Kulağı dik tutmak, kulak kesilmek
Tetikte olmak

Пропускать мимо ушей deyimini Türkçede kulak ardı etmek olarak çevrilmektedir.

2.6.2.3. Yüzle İlgili Deyimler

Не ударить лицом в грязь
(ni udarit' litsom v gryaz')
Yüzünü çamura vurmamak, bulamamak
Alnının akıyla çıkmak

В поте лица
(v pote litsa)
Yüzü terli
Kan ter içinde

В поте лица deyimini Türkçede kan ter içinde olarak çevrilmektedir, anlam yönünden de Türkçe ile aynı şekilde kullanılmaktadır.

2.6.2.4. Başla İlgili Deyimler

Братся/взяться за ум
(brat'siya vzyat'siya za um)
Akılda tutmak
Aklını başına toplamak

Вбивать себе в голову
 (vbivat' sebe v golovu)
 Kendi kafasına çakmak
 Kafaya koymak

Выбросить из головы
 (vıbroşıt iz golavı)
 Kafadan atmak
 Aklından çıkmak

Выживать из ума
 (vıjıvat' iz uma)
 Akıldan hayatta kalmak
 Bunamak

Каша в голове
 (kaşa v golove)
 Kafada lapa
 Kafası karışmak

Морочить голову
 (marachıt' galovu)
 Aklını kafasını çelmek, aldatmak
 Ali cengiz oyunu

Отвечать головой
 (atvechat' galavoy)
 Başıyla cevap vermek
 Sorumluluk almak

Пудрить мозги
 (pudrıť mazgi)
 Beynine pudra sürmek
 Aptal yerine koymak

стоять во главе
 (stoyat' vo glave)
 Kafada durmak
 Baskın çıkmak

Вправлять мозги
 (vpravlıyat' mozgi)
 Beyni yönetmek
 Kafayı değiştirmek

Влететь из головы
 (vıletet' iz golovı)
 Kafadan uçmak
 Aklından çıkmak

На свою голову
(na svoyu galavu)
Kendi kafasına
Başına iş açmak

Не выходить из головы
(ne vıhodit' iz galavı)
Kafadan çıkmamak
Aklından çıkmamak

Приходить в голову
(Pirihadit' v galavu)
Kafaya gelmek
Aklına gelmek

сломя голову
(slomya galavu)
Kafayı kırarak
Canını dişine takarak

терять голову
(teryat' galavu)
Kafayı kaybetmek
Akli başından gitmek

2.6.2.5. Gözle İlgili Deyimler

Бросаться/броситься в глаза
(brosatsiya brosiya v glaza)
Göze atmak
Göze çarpmak, dikkatini çekmek

Глаза на лоб лезут
(glaza na lob lezut)
Göz alına tırmanıyor
Ağız açık kalmak

Глаза на мокром месте
(glaza na mokrom meste)
Gözler ıslak yerde
Sulugöz

Глаза разбегаются
(glaza razbegayutsiya)
Gözleri koşuyor
Nereye bakacağını bilememek, gözü kamaşmak, gözleri fıldır fıldır olmak

Закрывать глаза
 (zakrivat' glaza)
 Gözleri kapatmak
 Göz yummak

Кладь глаз (положить) şeklinde de çok duyulur
 (klast' glaz)
 Göz koymak
 Gözüne kestirmek, hedef belirlemek

Куда глаза глядят
 (kuda glaza gladyat)
 Gözlerin baktığı yere
 Belli güzergahı olmadan kafasının estiği yere gitmek

Мозолить глаза
 (mazalit' glaza)
 Gözleri nasırlaşmak
 Sürekli yanında durarak hareket ve konuşmasıyla bıktırmak

На глазок
 (na glazok)
 Göze, gözüne göre
 Göz kararı

На глазах
 (na glazah)
 Gözlerde
 Göz önünde

Не верить своим глазам
 (ne verit' svoim glazam)
 Kendi gözlerine inanmamak
 Gözlerine inanmamak

Открывать глаза
 (atkrivat' glaza)
 Gözleri açmak
 Gözünü açmak

Пробегать глазами
 (prabegat' glazami)
 Gözleriyle koş atmak, gözleriyle taramak?
 Göz atmak, göz gezdirmek

Пускать пыль в глаза
 (puskat' pıl' v glaza)
 Gözlere toz kaçmak
 Göz boyamak

С глазу на глаз
(s glazu na glaz)
Gözden göze
Teke tek

смотреть правде в глаза
(smatret' pravde v glaza)
Gözlerinin içine bakmak
Açık konuşmak

смотреть сквозь розовые очки
(smatret' skvoz' rozovıye açki)
Pembe gözlükten bakmak
Toz pembe görmek, her aksaklığı üzücü durumu iyimser karşılamak

Класть глаз Türkçede gözüne kestirmek olarak çevrilmektedir, anlam yönünden Türkçe ile aynı şekilde kullanılmaktadır.

2.6.2.6. El İle İlgili Deyimler

Брать /взять себя в руки
(brat' /vzyat' v ruki)
Kendi ellerine almak
Kendine hakim olmak

Валиться из рук
(valit'sya iz ruk)
Elden kayıp düşmek
Takatten düşmek, gücü kuvveti kalmamak

Пальчики оближешь
(pal'çiki ablijeş')
Parmaklarını yalarsın
Parmaklarını yemek

По пальцам можно сосчитать
(pa paltsam mojna sacçitat')
Parmakla saymak mümkün
Parmakla sayacak kadar az

Высасывать из палца
(visasıvat' iz paltsa)
Parmaktan emmek
Biliyormuş gibi konuşmak

Поднимать руку
(padnimat' ruku)
Elini kaldırmak
El kaldırmak

Держать себя в руках
 (derjat' sebya v rukah)
 Kendini ellerinde tutmak
 Kendini kontrol etmek, kendine hakim olmak

Положа руку на сердце
 (polaja ruku na serdtse)
 Elini kalbine koyarak
 Elini vicdanına koymak

Попасть под руку
 (papast' pad ruku)
 Elinin altından düşmek
 Kabak başına patlamak

Золотые руки
 (zalatiye ruki)
 Altın eller
 On parmağında on marifet

Правая рука
 (pravaya ruka)
 Sağ el
 Sağ kol

Из первых рук
 (iz pervıh ruk)
 İlk elden
 Birinci ağızdan

Прибирать к рукам
 (piribirat' k rukam)
 Ellerine toplamak
 Avcunun içine almak

Развязывать руки
 (razvyazivat' puki)
 Ellerini çözmek
 Yolunu açmak

Мастер на все руки
 (master na vse ruki)
 Bütün ellerinde ustalık
 On parmağında on marifet

Махнуть рукой
 (mahnut' rukoy)
 Eliyle fırlatmak
 Boş vermek

Руки не доходят
 (ruki ni dahodyat)
 Elleri varmıyor, ulaşmıyor
 Eli değmemek

Набивать руку
 (nabivat' ruku)
 Elini doldurmak
 İşin piri olmak

Руки опускаются
 (ruki apuskayutsya)
 Elleri iniyor, çöküyor
 Usanmak, bezmek

Нагреть руки
 (nagret' ruki)
 Ellerini ısıtmak
 Kara para kazanıp zengin olmak

Рукой подать
 (rukoy podat')
 Eliyle vermek
 El altında

Не покладая рук
 (ni pokladaya ruk)
 Eli dinlenmeden
 Geceyi gündüzüne katarak

сидеть сложа руки
 (sidet' sloja ruki)
 Ellerini üst üste koyarak oturmak
 El el üstünde, hiçbir şey yapmadan durmak

Нечистый на руку
 (niçistiy na ruku)
 Elleri temiz değil
 Eli uzun

Обводить вокруг пальца
 (abvadit' vokrug paltsa)
 Parmağının çevresinde dolaştırmak
 Parmağında oynatmak

сходиться с рук
 (shadit' s ruk)
 Elden inmek
 Yanına kar kalmak

Палец в рот не клади
 (palets v rot ne kladi)
 Parmağı ağızına koyma
 Anasının gözü, kaçın kurası

умывать руки
 (umıvat' ruki)
 Ellerini yıkamak
 Elini eteğini çekmek

Палец о палец не ударить
 (palets a palets ni udarit)
 Parmak parmağa vurmaz, çarpmaz
 Parmağını bile oynatmamak

2.6.2.7. Ayakla İlgili Deyimler

На дружеской ноге
 (na drujeskoı nage)
 Arkadaş ayağında
 Arkadaşça, dostça görünen

Вставать на ноги
 (vstavat' na nogi)
 Ayaklarının üzerine kalkmak
 Ayağa kalkmak, iyileşmek

На каждом шагу
 (na kajdom shagu)
 Her adımda
 Her adımda

Вставать с левой ноги
 (vstavat' s levoy nogi)
 Sol ayağıyla kalkmak
 Sol tarafından kalkmak

На широкую ногу
 (na sirokuyu nagu)
 Geniş ayağına
 Hayatını yaşamak

Идти в ногу
 (idti v nogu)
 Ayağına gitmek
 Zamana ayak uydurmak

Как собаке пятая нога
 (kak sobake pyataya noga)
 Köpeğe beşinci ayak gibi
 Gereksiz

Идти в ногу Türkçede zamana ayak uydurmak olarak çevrilmektedir, anlam yönünden Türkçe ile aynı şekilde kullanılmaktadır.

2.6.2.8. Dil İle İlgili Deyimler

Говорить на разных языках
(gavarit' na raznih yazıkah)
Farklı dillerde konuşmak
Farklı dillerde konuşmak

Держать язык за зубами
(derjat' yazık za zubami)
Dilini dişlerinin arkasında tutmak
Dilini tutmak

Говорить на разных языках Türkçede farklı dillerde konuşmak olarak çevrilmektedir, anlam yönünden Türkçe ile aynı şekilde kullanılmaktadır.

2.6.2.9. Kalp İle İlgili Deyimler

Сердце упало
(serdtse upala)
Kalp düştü
Yüreği ağzına gelmek

Камень на сердце
(kamen' na sedtse)
Kalpte taş
İçinde kötü bir his olmak, yüreğine taş oturmak

скрепя сердце
(skrepya serdtse)
Kalbi mühürleyerek
İsteksiz bir şey yapmak

Принимать близко к сердцу
(pirinimat' blizko k serdtsu)
Kalbe yakın almak
Evham etmek

Сердце упало Türkçede yüreği ağzına gelmek olarak çevrilmektedir, anlam yönünden Türkçe ile aynı şekilde kullanılmaktadır.

2.6.2.10. Omuzla İlgili Deyimler

За плечами
(za pleçami)
Omuzlarının arkasında, gerisinde
Geçmişte kaldı

По плечу
(pa plechu)
Omuzuna göre
Dışine göre, birinin harcı olmak

Ложиться на плечи
(lozhit'sya na plechi)
Omuzlarına yatmak, uzanmak
Omuzlarına yüklemek

Ложиться на плечи Türkçede omuzlarına yüklemek olarak çevrilmektedir, anlam yönünden Türkçe ile aynı şekilde kullanılmaktadır

2.7. Deyimlerin Kullanımında Kültürel Bağlamın Etkisi

Gibbs, 1994, Palmer'e göre 1990'lara kadar deyimlerin öğretimi sözcük öğretimi altında ele alınmıştır. Oysa imgesel anlamlı dil unsurlarının bir türü olan deyimler, iki ya da daha çok sözcükten oluşan ve sözcüklerin temel anlamlarının dışında yan anlamlarıyla kullanıldıklarından anlamları tahmin edilemeyen dil unsurlarıdır. Psikodilbilim bakış açısına göre, deyimler sözcük sözcük değil anlamlarıyla bir bütün olarak hafızadaki sözlükçede yer alırlar. Lakoff ve Johnson'a göre (1980), deyimler sözlüksel unsurlar değil, kavramlarla alakalıdır. Bu nedenle bağlam içinde verildiğinde anlamları daha kolay ortaya çıkar.

Ana dilde kalıp sözler bağlam içinde ve sürekli kullanıldığı için öğrenilmesi kolaydır. Oysa yabancı dilde sürekli kullanma olanağı olmadığı için öğrenenler zorluk çekerler. Öğrenenler, kalıp sözle karşılaştıklarında hemen çeviri yapmayı denerler. Sözlük anlamını koruyan kalıplarda başarılı olmalarına rağmen, ana dillerinde karşılığı olmayan durumlarda zorlanırlar. Öğrenenler ezber yapmak isterler. Bu nedenle kısa ve uzun süreli hafızaya aktarma ve çağırışım süreçlerinde sorun yaşarlarsa başarılı olamazlar. Öğrenenler yansıtıcı deyimlerin kullanımında, kendi kültürlerinde olmayan kültürel farklılıklarda zorluk çekerler. Deyimlerin kültürel unsurlar içermesinden dolayı iki dillilik gibi iki kültürlülük de bulunmaktadır. İki dilli ve çok kültürlü ortamda

yetişen çocuklar için benlik saygısının gelişimi son derece önemlidir. Çünkü kendi kültürel benliğini kazanan bireyler, yaşadıkları toplumun değerlerine de saygı duyarlar ve yaşadıkları toplumun değerleri ile uyum içinde yaşarlar. Sağlıklı gelişmiş bir kültürel benlik, farklı kültürel değerlere sahip olan ortamlara uyum sağlamayı kolaylaştırır. Eğer çocuklarda sağlıklı bir kültürel benlik yerleşmezse, kendilerine güvenleri azalır, kendi kültürel değerlerini kaybedeceği korkusuna kapılırlar ve kendi bazı değerlerine sıkı sıkıya sarılarak, yaşadıkları toplumdan uzaklaşıp içlerine kapanabilirler. İki kültür arasında cinsiyet rolleri, disiplin anlayışı, kendine güven gibi değerlerin farklılığı aile ve okulda verilen değerlerin çatışmasına yol açabilir (Bott ve diğerleri 1990:37-42). Kalıp sözler, inanç, norm, tutum ve sosyal bağlamı yansıtır. Sözcüklerin arkasında yatan anlamı keşfedebilmek ve bunu öğretebilmek gerekir.

İngilizcede *I'm crazy about you (senin için deli oluyorum)*, deyimi İtalyancada *Sono pazzo di te*, Fransızcada *Je suis fou de toi*, Rusçada *отдамь сердце (kalbini vermek)* olarak kullanılarak kültürel benzerlikleri gösterir. Aşağıdaki deyimler kültürel bağlamı göstermektedir.

Türkçede *Öküzün trene baktığı gibi* deyimi, Rusçada *как баран на новые ворота*
(kak baran na novıye vorota)
Yeni kapıya bakan koyun gibi

Türkçede utanma ifade eden *Yer yarılıp içine girmek*, Rusçada *как в воду канул*
(kak v vodu kanul)
Suyun içine çökmüş gibi

Türkçede benzerlik bildirmek için *Tıpkısının aynısı*, Rusçada *как две капли воды*
(kak dve kapli vodi)
İki su damlası gibi

Türkçede yağmurun yağması için *Bardaktan boşanırcasına*, Rusçada *как из ведра*
(kak iz vedra)
Kovadan gibi

Türkçede kavga eden çocuklar için *Kedi köpek gibi*, Rusçada *как кошка с собакой*
(kak koška s sabakoy)
Köpekle kedi gibi

Türkçede endişe, tedirginlik ifade eden *Diken üstünde*, Rusçada *как на иголках*
(kak na igolkah)
İğnelerin üstünde gibi

- Türkçede farklılık ifadesi *Zıt kutup*, Rusçada *как небо и земля*
 (kak neba i zemlya)
 Yer ve gökyüzü gibi
- Türkçede kolaylık ifade eden *Tereyağından kıl çeker gibi*, Rusçada *как по маслу*
 (kak po maslu)
 Yağın üzerinde gibi
- Türkçede özensizce, gelişigüzel yapılan şeyi ifade eden *Baştan sağta*,
 Rusçada *как попало*
 (kak popalo)
 Nasıl rastgelirse
- Türkçede çok iyi tanımak anlamında *Avucunun içi gibi*, Rusçada *как свои пять пальцев*
 (kak svoi pyat' paltsev)
 Kendi beş parmağı gibi
- Türkçede utanma anlatan *Yerin dibine girmek*, Rusçada *как сквозь землю провалился*
 (kak skvoz' zemlyu provalilsiya)
 Yerin içine düşmüş gibi
- Türkçede mutluluk ifadesi *Hangi rüzgar attı seni?*, Rusçada *какими судьбами*
 (kakimi sudbami)
 Nasıl kader
- Türkçede inatçılık ifadesi olan *Nuh der peygamber demez, asla*
 Rusçada *калачом не заманишь*
 (kalaçom ni zamaniş')
 Somunuyla çekemezsin, alamazsın
- Türkçede *Taş üstünde taş bırakmamak*, Rusçada *камня на камне не оставитъ*
 (kamnya na kamne ni astavit')
 Taşlar taş üstünde bırakmamak
- Türkçede azlık ifadesi olan *Denizde bir damla su*, Rusçada *капля в море*
 (kaplya v more)
 Denizde su damlaları
- Türkçede beğenme ifadesi olan *Göz koymak*, Rusçada *клясть/положить глаз*
 (klast'/ palajit' glaz)
 Göz koymak

- Türkçede kafası karışık anlamında *Kafası allak bullak olmak*, Rusçada *каша в голове*
(kaşa v galave)
Kafada kaşa (Yemek türü)
- Türkçede yoğun olma ifadesi *Başını kaşuyacak vakti olmamak*,
Rusçada *крутиться как белка в колесе*
(kuritit'siya kak belka v kalese)
Tekerlekteki sincap gibi dönmek
- Türkçede anlamamak ifadesi olan *Kafası durmak*, Rusçada *крыша едет(поехала)*
(krişa yedet/ paehala)
Çatı gidiyor
- Türkçede pişmanlık anlatan *Kafasını taşa vurmak*, Rusçada *кусать (себе) локти*
(kusat' (sibe) lokti)
Dirseğini ısırarak
- Türkçede karşılıklı anlaşmazlık ifadesi *Kasap et, koyun can derdinde*,
Rusçada *ловить рыбу в мутной воде*
(lavit rıbu v mutnoy vade)
Bulanık suda balık yakalamak
- Türkçede istemeden söylemek anlamında *Ağızdan çıktı bir kere*,
Rusçada *ловить/поймать на слове*
(lavit' / paymat' na slove)
Kelimedede yakalamak
- Türkçede büyük pay anlamında *Aslan payı*, Rusçada *львиная доля*
(lvinya dolya)
Aslan payı
- Türkçede herşeyi göze alma anlamında *Ne pahasına olursa olsun*, Rusça *любой ценой*
(luboy shenoy)
Herhangi fiyatla
- Türkçede becerikli olma anlamında *On parmağında on marifet*,
Rusçada *мастер на все руки*
(master na vse ruki)
Bütün elleri usta

Türkçede farkında olmadan zarar vermek anlamında *Kaş yaparken göz çıkarmak*,

Rusçada

медвежья услуга

(medvej'ya usluga)

Ayı hizmeti

Türkçede çelişkili olmak anlamında *İki ateş arasında kalmak*,

Rusçada

между двух огней

(mejdu dvuh ogney)

İki ateş arasında

Türkçede uzun zaman geçmesi anlamında *Çok sular aktı*, Rusçada *много воды утекло*

(mnoga vodi uteklo)

Çok sular sızdı

Türkçede küçüklük ifadesi olan *Süt çocuğu*, Rusçada *молоко на губах не обсохло*

(malako na gubah ne absohlo)

Süt dudaklarında kurumadı

Türkçede aşırı cesaret anlatan *Deli cesareti*, Rusçada *море по колено*

(more pa kaleno)

Deniz dizine göre

Türkçede ürpermek ifade eden *Tüyleri diken diken olmak*, Rusçada *мурашки бегают*

(muraşki begayut)

Karıncalar koşuyor

Türkçede sevinç ifadesi olan *Mutluluktan havalara uçmak*, Rusçada *на седьмом небе*

(na sed'mom nebe)

Gökyüzünün yedinci katında

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ATASÖZLERİ

3.1 Türkçe Atasözleri

Ömer Asım Aksoy'a göre, atasözleri de deyimler gibi kalıplaşmış özlü sözlerdir ve halkın ortak ürünüdür. Kısa ve özlü olan bu sözler, sayfalarca açıklamaya karşılık olabilirler. Atasözleri insanların edindikleri tecrübenin bir çift sözcüğe eritilmiş halidir. Deneyim sonucu ortaya çıkan atasözleri yol gösterici, nasihat verici ve kaide koyucu söz öbekleridir. Ömer Asım Aksoy, "bu sözlerin Tanrı ve peygamber sözleri gibi ruha işleyen bir etki ettiklerini, inandırıcı ve kutsal olduklarını" söyler ve bunu bir atasözle kanıtlar. Bu atasözüne göre Atalar sözü Kur'an'a girmez, yanınca yelisür (Birlikte kopup gider; ondan geri kalmaz)

Aksoy'a göre, atasözleri Divanü Lügat-it-Türk'te Arapça mesel ve Türkçe sav kavramları ile adlandırılır. Klasik edebiyatımızda atasözleri için mesel ve darbimesel kavramları kullanılmıştır. Bugün ise atasözü ve atalarsözü kavramları tercih edilmektedir.

Atasözleri, halkın ortak kanılarını ve tutumlarını gözler önüne seren söz öbekleridir. Bu açıdan bakıldığında atasözleri için bir toplumun aynasıdır demek mümkündür. D. Aksan, bu durumu şu şekilde ifade eder: "Bilindiği gibi insanoğlunun deneyimlerinden, bilgeliğinden ve benzetme gücünden kaynaklanan atasözleri dünyanın her dilinde vardır; çoğunlukla bir cümle şeklinde oluşarak bir yargı anlatan, kimi zaman ölçü ve uyakla, söyleyiş açısından daha etkili olmaya yönelen sözlerdir. Her ulusun kendi tecrübeleriyle, bilgeliğiyle meydana getirdiği atasözleri bir dil birliğinin dünya görüşünü, yasayış biçimini yansıttığı gibi o toplumun kültür tarihiyle ilgili önemli ipuçları da verir." (Aksan, 2003:38)

Ö. A. Aksoy, çalışmasında deyimler gibi atasözlerini de biçim ve kavram özelliklerine göre inceler. Bu incelemeyi kısaca aşağıda vermenin uygun olacağını düşünmekteyiz. Ö. A. Aksoy, atasözlerinin biçim özelliklerini üç başlık altında inceler:

1. "Atasözleri kalıplaşmış (klişe durumuna gelmiş) sözlerdir. Her atasözü, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş biçimdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine – aynı anlamda da olsa – başka sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulmaz."

Görüldüğü gibi atasözleri bozulamaz bir yapıya sahip sözlerdir. Kalıplastıkları şekilde kalırlar ve sözdizimleri asla değiştirilemez.

Örneğin;

Kaya uçmazsa dere dolmaz sözünde, dere sözcüğü yerine ırmak veya nehir denilemez.

2. “Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatılır”:

Dikensiz gül olmaz. Alet isler, el övünür. Taşıma su ile değirmen dönmez.

3. “Atasözlerinin çoğu bir iki cümledir. Daha uzun olanları azdır”:

Vakit nakittir. Dost ile ye iç, alısveriş etme.

İki örnekte de açıkça görüldüğü gibi, atasözlerinin çoğu geniş zaman kipinde, bazen de emir kipinde kullanılır. Çok azında ise başka kipler kullanılır. Ö. A. Aksoy’un belirttiği- ne göre: “Bunlarda da fiili söylenmemiş olanlarda da ya geniş zaman ya emir anlamı gizlidir.”

Yalancının evi yanmış kimse inanmamış.

Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli,

İnsan söyleşe söyleşe, hayvan koklaşa koklaşa.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere, atasözleri deyimlerden farklı cümle yapısındaki özlü sözlerdir. Bu sözler bası sonu belli cümlelerdir. Tamamlanmış yargı cümleleridir. Atasözleri öğüt verici sözlerdir.

Ö. A. Aksoy, atasözlerinin kavram özelliklerini de şu şekilde açıklar:

Her atasözü bir genel kural, bir düstur niteliğinde olup kavram bakımından birkaç çeşittir.

Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Sözcükler değiştirilip yerlerine aynı anlamda da olsa başka sözcükler konulamayacağı gibi sözdiziminin biçimi de bozulamaz.

Derdini saklayan derman bulamaz.

Derman yerine ilaç denilemez.

- Sosyal olayların nasıl olduklarını tarafsızca bildiren atasözleri vardır.

Komşunun tavuğu komşuya kaz görünür.

Minareyi çalan kılıfını hazırlar.

-Tabiat olaylarının nasıl olduklarını belirten atasözleri vardır.

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.

Kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden.

- Sosyal olaylardan ders almamızı hatırlatan atasözleri vardır.

Ağlamayan çocuğa meme vermezler.

Öfke ile kalkan zarar ile oturur.

-Öğüt veren atasözleri vardır.

Ayağını yorganına göre uzat.

Bugünkü işini yarına bırakma.

-Yol gösteren atasözleri vardır.

Bal bal demekle ağız tatlı olmaz.

Ak akçe kara gün içindir.

Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri vardır.

Dost başa bakar, düşman ayağa.

- İnanışları bildiren atasözleri vardır.

Ananın bahtı kızına.

Akacak kan damarda durmaz.

Bazı atasözlerinin birkaç kalıbı bulunur.

Ayağını yorganına göre uzat.

Yorganına göre ayağını uzat.

Kitapta daha sonra bazı bütüncü bilgiler de verilmektedir. Bu bilgilere göre bazı atasözlerinin birkaç türü vardır. Örneğin Denize düşen yılana sarılır atasözü Denize düşen yosuna sarılır şeklinde de söylenebilir. Ö. A. Aksoy'a göre bu atasözlerinin kalıplaşmışlık özelliğini bozmaz. Örnekteki atasözleri gibi birden fazla şekli bulunan atasözleri ayrı ayrı atasözleri olarak kabul edilirler. Yine bazı atasözleri farklı kesimlerde değişik şekillerde karşımıza çıkar. Örnek olarak:

-Bazı atasözleri ayrı ayrı bölgelerde değişik biçimler almış olabilir.

Keskin sirke kabına zarardır.

Keskin sirke küpüne zarar

- Bazı atasözlerinde sık rastlanan durumların genelleştirilmiş olduğu görülmektedir.

Kör ölür, badem gözlü olur; kel ölür, sırma saçlı olur.

- Mecaz anlam taşımayan atasözlerimiz de vardır.

Dost ile ye iç, alışveriş etme.

Akıllı düşman akılsız dosttan hayırlıdır.

- Atasözlerinde ustaca bir üslup, büyüleyici ve inandırıcı bir anlatım özelliği vardır.

Çocuktan al haberi.

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar.

Güvenme varlığa, düşersin darlığa.

Ö. A. Aksoy'un atasözleri ile ilgili olarak şu sözleri dikkat çekicidir: Her ulusun atasözleri, kendi varlığının ve benliğinin aynasıdır. Atasözlerinde bir ulusun düşünceleri, yasayışları, inanışları, gelenekleri görülür. Atasözleri ulusların zekâlarındaki keskinliği, hayallerindeki gençliği, duygularındaki inceliği belirten en değerli örneklerdir. Bu sözler derin felsefelerden başka güzel buluşlarla, parlak nüktelerle, ince alaylarla, sert taslamalarla doludur. Böylece her atasözü, kendi ulusunun damgasını taşır(Aksoy, 27)

3.2 Rusça Atasözleri (Пословица)

Atasözleri folklor tarzına girer. Atasözlerinin oluşumunun çok eski tarihlere dayandığı söylenmektedir. Rus halkının atasözlerinin birçoğu eski eserlerde kullanılmıştır. 12. yy'da yazılan "Слова о Полку Игореве" (Slova a Palku İgoreve)(İgor Bölüğü Destanı) 13. yy'da "Моление Даниила Заточника" (Moleniye Daniila Zatochnika)(Sürgün Danil'in Yakarışı) 19. Yy'da Dal'ın 30000 atasözünün olduğu "Пословицы русского народа" (Poslovitsı russkogo naroda)(Atasözleri Rus halkının) yer almış. Atasözleri ile ilgili rus yazarlar şöyle demişlerdir;

Gogol Rus atasözlerinde halk aklının ifadesini ve sinsi bir alayı gördüğünü söylüyor.

" Н.В.Гоголь видел в них выражение народного ума, лукавую насмешку. "

("N. V. Gogol videl v nih virajeniye narodnogo uma, lukavuyu nasmeşku")

Gorkiy basit kelimelerde yüksek zeka vardır, bu yüzden atasözleri ve şarkılar her zaman kısadır, akıl ve duygu ise tüm kitaplarda yer alır diyor.

М. Горкий писал " В простате слова-самая великая мудрость, пословицы и песни всегда кратки, а ума и чувства вложено в них нацелые книги."

(M. Gorkiy pisał “ V prostate slova-samaya velikaya mudrost’, poslovitsı i pesni vceгда kratki, a uma i çustva vlojeno v nih natseliye knigi.”)

Puşkin bu nasıl bir görkem, bu nasıl fikir, bizim her atasözümüzde nasıl bir anlam, nasıl bir değer diyor.

A. С. Пушкин сказал : " что за роскошь, что за смысл, какой толк в каждой пословице нашей, что за золото! "

(A.S. Puşkin skazal :” sto za roskoşç, sto za smısl, kakoy tolk v kajdoy poslovitse nasey, sto za zoloto!”)

Dal atasözleri için halkın bilgeliğinin göstergesi, bu bir soluk ve nefes, ağlama ve ağıt, mutluluk ve eğlence, yüzlerdeki acı ve teselli, halk aklının ışığı; halk yaşamının gerçekleri, kendi içinde hakim, fakat kimse suçlu değil diyor.

В.И. ДАЛЬ пословица- " это свод народной премудрости и суемудрия, это стоны и вздохи, плач и рыдание, радость и веселье, горе и утешение в лицах; это цвет народного ума, самобытной стати; это житейская народная правда, своего рода судебник, никем ни судимый. "

(V. İ. Dal poslovitsa-“ eto svod narodnoy premudrosti i suemudriya, eto stonı i vzdohi, plaç i rıdaniye, radost i vesele, gore i utesenie v litsah; eto tset narodnogo uma, samobitnoy stati; eto jiteyskaya narodnaya pravda, svoyego roda sudebnik, nikem ni sudimıy.”)

Ruşça’da atasözleri ve deyimler, dilbilim içerisinde özel bir alan olan paremiyoloji (паремиология) kapsamında paremi (пареми) adı altında incelenirler. Paremia sözcüğü Yunanca π α ρ ο ι μ ι α (atasözü, darbimesel) sözcüğünden gelmektedir. (Solodoub, 2005:135)

V. P. Jukov 2007’deki, tanımına göre atasözleri isabetli, renkli sözlerdir (genellikle öğüt vericidirler). Hayatın çok değişik durumlarını tipikleştirirler ve cümle yapısındadırlar. Tamamlanmış düşüncüyü ifade ederler. Deyimler ise kısa ve renkli sözler olup atasözlerinden, kesin ve tamamlanmış hüküm vermemeleriyle ayrılırlar. Yine V. P. Jukov’a göre atasözleri ve deyimler arasındaki en önemli fark atasözlerinin genel, deyimlerin ise kişisel bir ifadeyi anlatmalarıdır.

O. Sirokova’ya göre, “atasözlerinin mecazî anlamla yüklü olmaları, deyimlerin ise mecazdan yoksun olmaları bu ikisini birbirinden ayıran en önemli özelliktir.

Deyim ve atasözlerinin kısa bir karşılaştırmasını göstermek için aşağıda Jukov’dan alınan örnekler yer almaktadır.

Легок на помине
 (legok na pomine)
 Hatırda kolay
İyi adam lafının üstüne gelir.

Ни к селу ни к городу
 (ni k selu ni k gorodu)
 Ne köye ne şehre göre
İpe sapa gelmez.

Благим матом
 (blagim matom)
 Aklını düşünmeden
Avazı çıktığı kadar bağırarak.

Баклуши бить
 (bakluşi bit')
 Odunu dövmek
Aylaklık etmek.

Плевать в потолок
 (plevat' v patalok)
 Tavana tükürmek
Haylazlık yapmak (Jukov, 2007)

Atasözleri ve deyimleri birbirinden ayıran diğer bir özellik ise atasözlerinin hem direk hem de mecaz anlama sahip olabilmelerine rağmen, deyimlerin sadece direk anlamda kullanılmalarıdır. Örneğin:

Чем бы дитя не тешилось, лишь бы не плакало
 Çem bı ditya ne teshilosh', lis' bı ne plakalo
 Ağlamasındansa çocuklar istediği gibi vakit geçirsin, eğlensinler
Ne hali varsa görsün, nasıl isterse öyle yapsın

anlamındaki atasözü hem mecaz hem de direk anlama sahiptir. Ancak,

горбатого магила исправить

gorbatova magila ispraviti

Kamburun mezar düzeltilmez.

Huylu huyundan vazgeçmez

atasözü ise sadece mecaz anlamda kullanılır.

Atasözleri ise sadece düz anlama sahiptirler:

Деньги дело наживное

Dengi dela nazhivnoye

İşle kazanılmış, elde edinilen para

Emeksiz yemek olmaz, çalışan kazanır.

Коса - девичья краса

Kosa – deviç'ya krasa

Saç örgüsü kızların güzelliğidir.

Saç örgüsü kızın süsüdür. (Jukov, 2007)

Atasözleri, deyimler ve ara gruptaki söz öbekleri genel ve öznel bir düşünceyi ifade edebilirler. Şu örneği inceleyelim:

Цыплят по осени считают

Tsıplyat pa aseni sçıtayut

Cıvcıvler sonbaharda sayılıyorlar

Gün doğmadan neler doğar

Bu atasözü genel bir kanıyı anlatır.

Факат На ловца и зверь бежит

Na lovtsa i zver' bezhit

Vahşi hayvan koşar ve avcı

Arayan bulur

atasözü ise öznel bir düşünceyi ifade eder, çünkü belirli bir olay üzerine söylenir. Yine

друзья познаются в беде

druzya paznayutsya v bede

Arkadaşlar felakette tanınır.

İyi dost kara günde belli olur atasözü de genel bir düşünceyi ifade ederken,

ждать да догонять- нет хуже

jdat' da dagonyat nyet huzhe

Yetişene kadar beklemek kötü değildir.

Beklemekten baska çaremiz yok deyisi daha öznelidir. (Jukov, IX.)

V. P. Jukov, Rus atasözü ve deyimlerini açıklarken mantık açısından birkaç temel gruba ayrılması gerektiğini belirtir.

a) Birinci gruba mecaz anlam içermeyen deyimler girmektedir. Bu deyimleri oluşturan sözcükler temel anlamlarında kullanılırlar. Söz konusu deyimler için özel bir açıklama yapmaya gerek yoktur. Örnek olarak şu deyimleri gösterebiliriz:

Кончил дело - гуляй смело

konçil dela- gulyay smela

İşi bitir, cesurca gez

İşini bitir, cesurca gez. Bugünün işini yarına bırakma.

Молчание - знак согласие

Małçaniye- znak saglasiye

Suskunluk kabul etmenin işaretidir.

Sükut ikrardandır.

Не место красит человека, а человек место

Ne mesta krasit çeloveka, a çelavek mesta

Yer insanı boyamaz, insan ise yeri.

Mekân insanı değil, insan mekânı güzelleştirir.

Что имеем, не храним, потерявши, плачем
 CÇo imeem, ni hranim, pateravvshi, plachem
 Ne sahip olmak, olumsuzluk, kaybetmek, ağlamak
 Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmak

b) İkinci grup, açıklama gerektiren, mecaz yüklü atasözlerini içermektedir. Söz konusu atasözlerini meydana getiren sözcükler eşya ile bağlarını yitirirler. Örneğin:

Büyük işler yanlışsız, eksiksiz ve kurbansız olmaz anlamındaki

Лес рубят, щепки летят
 Les rubyat, şçepki letyat
 Orman doğrarlar, yongaları uçar

Atasözünde mana, atasözünü oluşturan sözcüklerin ilk anlamlarından çıkarılamaz. Bu durumda mutlaka açıklama yapılması gerekir. Dikkat edileceği üzere Türkçe açıklamamızda ve sözcüğü sözcüğüne çevirimizde ortak hiçbir sözcük yoktur.

c) Üçüncü grubu, atasözleri ve deyimlerin arasında kalan söz grupları oluşturur. Söz konusu ifadelerin mecazî ve mecazî olmayan iki parçadan oluştuklarını belirttik. Dolayısıyla mecaz yüklü olmayan kısım için açıklama gerekmezken, mecaz yüklü kısım açıklanır. Örneğin;

Пьяному море по колено
 Pyanomu more pa koleno
 Sarhoş deniz dizine kadar

atasözünde ilk sözcük (Пьяному-sarhoşa) direk anlamıyla kullanıldığından açıklamaya gerek yoktur. Fakat takip eden diğer bölümün (море по колено-hiçbir seyden korkmaz. (Sözcüğü sözcüğüne: Deniz diz boyu.) açıklanması gerekir. Bekara karı boşaması kolaydır

d) Dördüncü grubu ise yine iki parçadan oluşan, birinci kısmın ikinci kısımdaki ifadeyi güçlendirmek için söylendiği atasözü ve deyimler arasında kalan söz grupları oluşturur. Bu söz gruplarında açıklanması gereken bölüm genellikle ikinci kısımdır. V. P. Jukov, şu örnekleri vermektedir:

Ешь пирог с грибами, а язык держи за зубами
 Es' pirog s gribami, a yazık derji za zubami
 Mantarlı börek ye, dilini ise dişlerinin arkasında tut.
 Söz gümüşse, sukut altındır

Bu atasözü *gereksiz, boş konuşmaktan kaçın* anlamındadır. Bu anlam atasözünün ikinci kısmında gizlidir. Birinci bölüm anlamı güçlendirmek için söylenir. Yani açıklanması gereken kısım ikinci kısımdır. Böyle ifadelerde ikinci bölüm temel anlamıyla kullanılmış ise açıklama gerekmez. Örneğin:

Береги платье снову, а честь с молоду
 Beregi platye snova, a çest' s maladu
 Elbisene yeniyken koru, şerefî ise gençlik döneminde
Elbiseni yeni iken, şerefini gençken koru.

Зелен виноград не вкусен, млад человек не искусен
 Zelen vinograd ni vkusen, mlad chelovek ni iskucen
 Üzümün yeşili tatlı değil, insanın genci usta değil
Ham üzüm tatsızdır, genç insan beceriksizdir.?

Рыба ищет где глубже, а человек - где лучше
 Rıba ishet gde glubje, a çelovek- gde luçşe
 Balığı derinde, insanı iyi yerde arar.
Balık derini arar, insan iyiyi arar.

Çoğunlukla atasözlerinde birinci kısım ikinci kısmın karsıtıdır. Bu durumda iki bölüm de açıklanır. Örneğin:

Не бойся собаки, что лает, а бойся той, что малчит да хвостом виляет
 Ni boysya sabaki, çto layet, a boysya toy, çto malçit da hvostom vilyayet
 Havlayan köpekten korkma, kuyruk sallayan ve susandan kork

Doğru ve açık davrananlardan değil, davranışlarında renk vermeyenlerden kork.
 (Sözcüğü sözcüğüne: Havlayan köpekten değil, havlamayan ve kuyruk sallayan köpekten kork.)(Jukov, 2007: XI, XII)

V. P. Jukov kitabında, atasözleri ve deyimleri birbirlerinden ayıran özelliklere de değinir. Buna göre atasözleri ve deyimler gramer yapıları bakımından farklıdır. Atasözleri tamamlanmış tümce yapısındayken deyimler iki ya da daha fazla sözcükten oluşup tümce yapısında olmayan kalıplaşmış söz öbekleridir. Atasözlerinin anlamsal içeriklerinde anlayış, görüş, fikir değil öneri vardır. Atasözlerinin içerdikleri anlam ancak cümlelerle aktarılabilir. Oysa deyimlerin anlamı sözcük ya da sözcüklerle aktarılır.(Jukov, VI.)

Solodub'a göre, atasözü: Tamamlanmış tümce biçiminde veya kapalı, yüklemli yapıya sahip kısa halk sözleridir. Direk ya da mecazî anlamlarıyla yaşam kanunlarını ifade ederler." "Deyim: Deyimler de atasözleri gibi tümce yapısındaki kapalı sözöbekleridir. Deyimler belli bir olay için genelleme yaparlar.

Solodub'a göre Rus atasözlerinde genel olarak ikinci tekil şahıs ve üçüncü çoğul şahıs kullanılır. Yüklem simdiki ya da gelecek zamanda çekimlenir.

Örneğin:

Друзья познаются в беде

Druz'ya paznayutsya v bede

Arkadaşlar felakette tanınır.

(Sözcüğü sözcüğüne: Arkadaşlar zor zamanda fark ediliyorlar.)

Dost kara günde belli olur.

За двумя зайцами погонишь, ни одного не поймаешь

Za dvumya zaytsami pagoniş, ni adnogo ni poymayesh

İki tavşan arkasından koşarsan birini bile yakalayamazsın.

Bir koltukta iki karpuz taşınmaz.

(Sözcüğü sözcüğüne: iki tavsanın pesinden kosarsan, hiçbirini yakalayamazsın.)(Solodub, 2005:136)

3.3 Atasözlerinin Sınıflandırılması

- Cümle halinde atasözleri vardır.

Örneğin;

Кошка мышей ловить не устанет, а вор воровать не перестанет

Koska mısey lovit ne ustanet, a vor vorovat ni perestanet

Kedi fare yakalamaktan yorulmaz, hırsız ise çalmaktan vazgeçmez.

Kedi fare yakalamaktan yorulmaz, hırsız çalmaktan vazgeçmez

- Atasözleri kısa ve özlüdür. Az kelimeyle çok şey anlatır.

Örneğin;

Никогда не говори никогда!

Nikogda ni gavari nikogda

Hiçbir zaman hiçbir zaman deme

Asla asla deme.

- Mecaz anlam taşımayan atasözleri de vardır.

Örneğin;

Говорящий истину- всем враг

govaryaşıy istinu- vsem vrag

Gerçeği söyleyene herkes düşmandır

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar

- Sosyal olayların nasıl olduklarını tarafsızca bildiren atasözleri vardır.

Örneğin;

Говорить без дела, что на воде писать

govarit bez dela, çto na vade pisat

İşsiz konuşmak suya yazmak gibidir (ortada iş yapmak yok)

Yapmadan söylemek, suya yazı yazmak gibidir.

Не стыдно молчать, когда нечего сказать

ne stidno molçat, kogda neçego skazat'

Söyleyecek bişey yoksa susmak ayıp değildir.

Söz gümüşse, sukut altındır

Друга нельзя купить, зато его можно продать!

Druga nel'zya kupit', zato ego mojna prodat'

Dost satın alamazsın, alınır sa satılabilir

Parayla dost bulunmaz. (İlki için kullanılır) dostu satabilirsin. (Rusçada kullanılır)

Какой палец ни укусишь-всей руке больно

kakoy palets ni ukusiş' - vshey ruke bolna

Hangi parmağını ısırırsan ısır bütün el acır

Beş parmağın hangisini kessen acımaz!

Больше желаний-больше разочарований

bolşe jelanıy- bolşe razoçarovaniy

Fazla istek, fazla hayal kırıklığıdır.

Azı karar, çoğu zarar

Волков бояться-в лес не ходить

volkov boyatsiya- v les ni hodit

Kurtlardan korkan ormana gitmez.

Serçeden korkan darı ekmez.

Входя подумай о выходе

vihodya padumay a vihode

Girerken çıkışı düşün

Evvel hesap sonra kasap

Кто не ходит, тот и не падает.

Kto ni hadit, tot i ni padaet

Yürümeyen düşmez

Hamama giren terler.

SONUÇ

Deyimler ülkelerin diline, sosyal yapılarına göre farklılık göstermektedir. Her biri aynı şeyi ifade etseler de bunu farklı kelimelerle anlatmaktadırlar. Çünkü her milletin yaşantısı, hayat tarzı farklıdır, bunu da sözcüklerle ifade ederler. Deneyimler sonucu elde edilen deyimler her dilde olduğu gibi Rusçada da yoğun olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle organlarla ilgili kavramları insan hayatında en çok kullanılan, söz dağarcığının büyük kısmını oluşturan kavramlar oldukları ve toplum hayatında önemli bir yere sahip olayları anlatmada sıkça başvurulan kavramlar oldukları için deyimler içerisinde organlarla ilgili olanları ele almayı uygun bulduk. Deyimler bir dili zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda dile akıcılık ve canlılık da katarlar. İletişim kurarken farkında olunmadan da kullanılabilirler. Çünkü deyimler sayesinde kişi karşısındakine anlatacağı şeyi kısa, öz ve daha vurgulu bir şekilde anlatma fırsatı bulur.

Bu çalışmada Rusça ve Türkçe deyimler üzerine yaptığımız incelemeler sonucunda iki dilde de özellikle organ adlarının yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı deyimler içerisinde sıkça yer aldığı, bunların her iki dilde de bir kısmının gerçek anlamında bir kısmının mecaz anlamda kullanıldığı ortaya konmuştur. Hem Rusçada hem Türkçede organ adlarının kullanıldığı deyimler ad, sıfat, zarf, fiil olarak kullanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında her iki dilde de biçim açısından benzerlik göstermektedir. Ancak bazı durumlarda anlamsal bir örtüşmeden bahsedilememektedir.

Atasözleri, uzun süreçte oluşmuş tecrübelerle ulaşılan ifadelerdir; oysa deyimler, genellikle bir öyküye, bir efsane veya vakaya dayanır. Bazı kişilerin anıları ve hikâyeler, tarihten alınmış olaylar, vs. deyimlerin ortaya çıkış nedenleri arasında ön sıralarda yer alır. Söyleyeni belli olmadığı için topluma mal olan bu sözler yol gösterici ve öğüt verici niteliktedir. Atasözleri deyimler kadar yoğun bir kullanım alanına sahip olmamakla beraber her dilde geniş bir yer tutmaktadır. Ancak her iki dilde de örtüşebilecek düzeyde atasözü sayısına pek ulaşamadığımız için atasözleriyle ilgili bölümü fazla genişletemedik. Yaptığımız incelemede atasözlerinin bir kısmının gerçek anlamda bir kısmının da mecaz anlamda kullanıldığı ve bu durumun her iki dilde benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Tıpkı deyimlerde olduğu gibi atasözlerinde de kalıplaşmış sözcük grubu olma özelliğinden dolayı sözcüklerin yerlerinin değiştirilmesi söz konusu olmadığı görülmüştür.

Sonuç olarak Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığımız ve ulaşabildiğimiz kaynaklarla sınırlı olan bu çalışmanın bu alanda yapılacak başka çalışmalara ışık

tutacağı ve daha geniş kapsamlı olarak ele alınacağı yeni çalışmalar yapılabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abisamra, S. Nada (2002) "Teaching Idioms", Education 345: Second Language Acquisition. *American University of Beirut*.
<http://abisamra02.tripod.com/idioms>
- Akkök, E. A. (2009), *Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi*, Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, Sayı: 143 • Ocak-Şubat-Mart 2009, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akkök, E. A. (2015) *Sözvarlığı Öğretiminde Bilişsel Yaklaşımlar*, Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi, 1(3), 15-28, Aralık 2015 Journal of Language Education and Research, 1(3), 15-28, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/jlere/>
- Aksan D., (2006), ANLAMBİLİM *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yayınevi
- Aksan, D., (1996), *Türkçenin Sözvarlığı*, Engin Yayınları, Ankara.
- Aksoy, Ö. A., (1988), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II*, İstanbul: İnkılap Kitabevi
- Avcı, Y. Y., (2015) "Türkiye Türkçesi Deyimlerinde Duyguların Analizi", International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/7 p. 997-1020 DOI Number:
<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8198> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY
- Бирих А.К., Макиненок В.М., Степанова Л.И., (2005), Русская фразеология (Birih A. K., Makinenko B.M., Stepanova ..., 2005)
- Баранов М.Т., Костяева Т.А., Прудникова А.В., (1989), *Русский Язык*, Москва, Просвящение, s. 27-28. (Baranov M.t. Kostayeva T. A., Prudnikova A. B., (1989) Ruskiy Yazık Moskva, Prosvyaşçeniye
- Баско Н.В., (2002), *фразеологизмы в русской речи*, Наука (Basko N.V., (2002), frazeologizmi v russkoy reçi
- Bally, Ch., (2001), *Frantsuzskaya Stilistika* (Perevod s frantsuzkogo yazıkı), Moskova, s. 58
- Bayar, A., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (2016), "Rusça'da ve Türkçe'de "ДОМ" (ev) Kelimesini İçeren Deyimlerin Anlambilim (Semantik) Açısından İncelenmesi" Journal of Social Sciences Sayı/Number 57, 187-194
- Bekçioğulları F., (2006) "Kazak Türkçesindeki Organ Adlarıyla İlgili Deyimlerin Türkiye Türkçesine Aktarımı", *Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı*, Danışman Yard. Doç. Dr.

Mustafa TANÇ

- Bengi I., (1990), "Çeviri Bir Süreçtir.. Ya Çeviribilim ?" , Boğaziçi Üniversitesi, Argos, Kasım 1990, No.27:137-142. Sel Yayıncılık. İstanbul, s. 112
- Bott, Merckens P., H. And Schmind, F. (1990), *Turkache Yugendliche und Aussiedler Kinder in Familie und Schule*, The aretsche und Emprische Beitrapeder Padoggischen Farshung. Hohengelingen. Schneider Verlog
- Czerwihska, Z., (2005), *Natsionalny i İnternatsionalny Aspekt Russkoi i Polskoi Frazologii*, Eksplitsiruyuşey Neverbalniye Sredstva Kommunikatsii.
- Çağdaş, K., (1974), *Hint Eski Çağ Kültür Tarihine Giriş*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Delisle, J. (2001), "Çeviri Yöntemleri İçin Söylem Çözümlemesi". çev. J. Ümran Derkunt. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Demir, M., (2009) "Batı Metafor'u ve Doğu İstiare'sinin Mukayeseli Olarak İncelenmesi", *Türkbilig*, 2009/18: 64- 90, Hacettepe Üniversitesi
- Elçin,Ş. (1986) *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür ve Tur. Bak. Yayınları
- Ergenç İ., İşsever S., Gökmen S., Aydın Ö., (2005), *Dilbilim İncelemeleri*, Doğan Yayıncılık
- Eryigit G. And Oflazer K., "Statistical dependency parsing of Turkish", *Proceedings of the 11th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics (EACL)*, pages 89- 96, Trento, 3-7 April 2006
- Gökdayı H.,(2008) "Türkçede Kalıp Sözler" Ahmet Yesevi Üniversitesi, bilig, Kış, sayı 44
- Gültek V., (2004), *Rusça- Türkçe Sözlük*, Bilim ve Sanat Yayınları, AnkaraXV+ 1960 sayfa
- Hacızade N.,(2000) *Rusçanın Kelime Hazinesi*, Selçuk Üniversitesi Basımevi
- Jukov V. P., (2007), *Slovar russkih poslovits i pogovorok*, Moskva, Ruskiy Yazık Media, s. VIII.
- Jukov V.P., (2007), *Slovar russkih poslovits i pogovorok*, Moskva, Ruskiy Yazık Media, s. XI, XII
- Kılıç V., (2009), *Anlambilime Giriş Temel Kavramlar*, Papatya Yayıncılık Eğitim

- Kronasser, H.,(1952) *Handbuch der Semasiologie*, Heidelberg.
- Kuanyshbek K.,(2017) “*Türk Dünyasında Deyim Bilimi Çalışmaları*”, Türk Dünyası, *Dil ve Edebiyat Dergisi/TURKISH WORLD*, Journal of Language and Literature Issue: 43 - ISSN: 1301-0077 Ankara, TURKEY DOI Numarası/DOI Number: 10.24155/tdk.2017.7
- Маслова V.A., (2007), “*Лингвокультурология*” Учебное пособие для студентов высших учебных заведений 3-е издание, исправленное, Москва, Издательский центр «Академия» , s. 87.
- Makkai A., (1972), *Idiom Structure in English*, The Hague, Mouton.
- Mıqtıbaeva T. J., (2004), “Frazeologizmderdin ağılşın tilinde zertteliwi.” // Yazık-Kul'tura-Çelovek, *Materialı respublikanskoy nauçno-praktičeskoy konferentsii*, Almatı, s. 157-164.
- Perek, F.Z.,(1961) *Eski Çağda Dilbilgisi Araştırmaları (Gramerin Doğuşu)*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Ponterotto, D., (1994), “ Metaphors We Can Learn By: How Insights From Cognitive Linguistic Research Can Improve the Teaching/Learning of Figurative Language”, *Englisch Teaching Forum*.
- Seidl J., Mordie W. Mc., (1983) , “English Idioms and how to use them” ,*Vişşaya Şkola*, Moskva, s. 4
- Solodubyu P., Albreht F. B., Kuznetsov A. , (2005), *Teoriya i praktika hudojestvennogo perevoda*, Moskva, Akademiya, s. 135
- Stamatova S., (2007), “Rus Dilinde Deyimlerin Tarihsel Ve Etimolojik Açından İncelenmesi”, Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi*, Ankara, s. 6.
- Subaşı, L. (1988). "Dilbilimi Açısından Deyim Kavramı ve Türkiye Türkçesindeki örneklerin incelenmesi", (yayınlanmamış master Tezi), 1988, Ankara.
- Tamba-Mecz I., (1998), *Anlambilim*, Anka Kitabevi
- Трусова И. С., (2008), *Русский язык и культура речи в терминах и понятиях*, Владивосток, s.28.
- Uluoğlu M. (2009), *Ruşçada Fiilli Deyimlerin Yapısal, Anlamsal ve Dilbilgisel Özellikleri*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Uluoğlu M.(2011), *Deyimbilimin Rusya'daki Gelişimi*, Selçuk Üniversitesi/Seljuk University Edebiyat Fakültesi Dergisi/Journal of Faculty of Letters, Sayı/Number: 26, Sayfa/Page: 103-118

Yavuz, N. (2010)“Yabancı Dilde Deyimlerin Öğretimi İçin Bir Araç Geliştirme Denemesi”, Ankara Üniversitesi TÖMER

<http://www.yabancilaraturkce.com/tezler/item/54-deyim-ve-atasozlerinin-yabanc-lara-tuerkce-ogretiminde-kullan-m-uezerine-bir-arast-rma.html>

<http://www.turkcede.org/yeni-ogrenenlere-turkce-ogretimi/54-yabanci-dil-ogretiminde-deyim-ogretimi-yontemler-teknikler-ve-uygulamalar.html>

<http://www.turkcede.org/yeni-ogrenenlere-turkce-ogretimi/73-deyim-ve-atasozlerinin-yabancilara-turkce-ogretiminde-kullanimi-uzerine-bir-arastirma.html>

https://tr.wikipedia.org/wiki/Kiril_alfabesi

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/18167/mod_resource/content/0/sozlukbilim_izlek03.pdf

<https://www.cokbilgi.com/yazi/temel-sozvarligi-nedir/>

<http://www.derszamani.net/turkce-deyimler-ve-anlamlari.html>

asuturkdilidersnotlari.blogspot.com

docs.podelise.ru

library.cu.edu.tr

turkishstudies.net

rodon.org

moskovanotlari.blogspot.com

poslovic.net

www.sotsstatus.ru

www.poslovitza.ru

mp3-kniga.ru

www.rusoc.com

<https://phraseology.academic.ru/>

<http://www.tdk.gov.tr>

ÖZ GEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı : Dilek Gökharman

Doğum Yeri : Denizli

Doğum Tarihi : 07.10.1985

E-posta : atmaca.dilek@hotmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : Denizli Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi (Süper)

Lisans : Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı

Yabancı Dil : Rusça ve İngilizce

İŞ DENEYİMİ : Pamukkale Halk Eğitimi Merkezi – Usta Öğretici